

BY- OG REGIONFORSKNINGSINSTITUTTET NIBR

Sosialt bærekraftige lokalsamfunn – en litteraturstudie

Hege Hofstad

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Hege Hofstad

Sosialt bærekraftige lokalsamfunn – en litteraturstudie

NIBR rapport 2021:7

Andre lignende publikasjoner:

NIBR-rapport 2020:11	Barn, unge og utjevning av sosial ulikhet i helse – en kartleggingsundersøkelse av byomfattende plandokumenter i Oslo kommune
NIBR-rapport 2019:17	Viken og delregionene – samfunnsutvikling og bærekraft, utfordringer og muligheter
NIBR-rapport 2019:11	Samskaping som samarbeids - og styringsform for kommunenes folkehelsearbeid: Hva vet vi? Hva er utfordrende? Og hvor går vi videre?
NIBR-rapport 2019:6	Kommunal planlegging som redskap for å redusere sosiale helseforskjeller. – Oppsummering av erfaringer fra tidligere forskning og workshop med nøkkelaktører
NIBR-rapport 2017:15	Folkehelse og sosial bærekraft. – En sammenligning og diskusjon om begrepsinnhold, målsettinger og praktiske tilnærminger
NIBR-rapport 2017:2	Fortetting og folkehelse. – Hvilke folkehelsekonsekvenser har den kompakte byen
NIBR-rapport 2014:12	Kompakt by, bokvalitet og sosial bærekraft

Tittel: Sosialt bærekraftige lokalsamfunn – en litteraturstudie

Forfatter: Hege Hofstad

NIBR-rapport: 2021:7

ISSN: 1502-9794
ISBN: 978-82-8309-345-2

Prosjektnummer: 201949

Prosjektnavn: Sosial bærekraft som ny drivkraft i lokalsamfunnsutviklingen (SOSLOKAL)

Oppdragsgiver: Norges Forskningsråd

Prosjektleder: Kristiansand kommune

Referat: Rapporten presenterer funn fra en bredt anlagt litteraturstudie hvor målet er å etablere en oppdatert forståelse av hva sosial bærekraft betyr i en lokalsamfunnskontekst, identifisere sentrale virkemidler for å fremme lokal, sosial bærekraft og hvordan en kan håndtere eventuelle spenninger og konflikter i kjølvannet av slike strategier.

Sammendrag: Norsk og engelsk

Dato: 23. juni 2021

Antall sider: 54

Utgiver: By- og regionforskningsinstituttet NIBR
OsloMet - storbyuniversitetet
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 OSLO
Telefon: (+47) 67 23 50 00
E-post: post-nibr@oslomet.no
Vår hjemmeside: <http://www.oslomet.no/nibr>

© NIBR 2021

Forord

Rapporten er en del av Forskningsrådsprosjektet *SOSLOKAL: Sosial bærekraft som ny drivkraft i lokalsamfunnsutviklingen* og presenterer funn fra en bredt anlagt litteraturstudie. Funnene fra litteraturstudien bidrar til en oppdatert forståelse av sosial bærekraft samtidig som den fungerer som en plattform og utgangspunkt for de øvrige hovedaktivitetene i prosjektet. Prosjektets hovedmål er å utvikle sosial bærekraft som en kjerneverdi og referansepunkt for lokalsamfunnsutvikling.

Selve litteratursøket er systematisk, fagfellevurdert og gjennomført av Ressursgruppe for litteratursøk ved OsloMet – Storbyuniversitetet. Litteratursøket munnet ut i et datasett som er evaluert, analysert og ført i pennen av Hege Hofstad, By- og regionforskningsinstituttet NIBR, OsloMet.

SOSLOKAL er en del av forskningsrådsprogrammet Forkommune, som søker å stimulere kommunal innovasjon. Prosjektet ledes av Kristiansand kommune, mens Fredrikstad og Stavanger kommuner, Sunne Kommuner – WHO's norske nettverk, By- og regionforskningsinstituttet NIBR, OsloMet, og Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) er prosjektdeltakere. Prosjektet utvikles i dialog med kommunene Levanger og Dundee, Sundby-nettverket i Danmark, samt National Health Service (NHS) Skottland og Helsedirektoratet.

Prosjektdeltakerne presentert over har fungert som kvalitetssikrere underveis i evaluering og analyse av datasettet, samt kommet med kommentarer til rapportutkast. Rapporten er også kvalitetssikret av Erik Henningsen, forskningssjef ved By- og regionforskningsinstituttet NIBR. Forfatteren står imidlertid ansvarlig for innholdet i rapporten.

NIBR, juni 2021

Erling Henningsen
Forskningssjef

Innhold

Forord	1
Sammendrag	3
Summary	7
1 Innledning.....	11
2 Problemformulering.....	12
3 Datainnsamling: Beskrivelse av søket.....	13
3.1 Databaser.....	13
3.2 Oppbyggingen av søket.....	13
3.3 Kvalitetssikring	14
3.4 Inklusjonskriterier	14
4 Første dataevaluering: Eksklusjonskriterier og koding.....	15
4.1 Eksklusjonskriterier	15
4.2 Kategorisering og koding	15
5 Andre dataevaluering: Identifisering av temaer og vurdering av kvalitet.....	18
5.1 Lokale fasiliteter og tjenester (amenities)	18
5.2 Planlegging og fortetting	21
5.3 Lokalsamfunnsutvikling.....	22
5.4 Helse og livskvalitet.....	24
5.5 Lokal styring og deltakelse.....	24
5.6 Utvikling av definisjoner og rammeverk for bærekraft	25
5.7 Det sosiale limet.....	26
5.8 Smart by	26
5.9 Demografi.....	26
5.10 Oppsummerende refleksjon: Identifisering av modne forskningsfelt.....	27
6 Tredje dataevaluering: Identifisering av særlig relevante og modne temaer	30
7 Dataanalyse: Dypdykk i særlig relevante og modne temaer	34
7.1 Mot en definisjon av lokal sosial bærekraft.....	34
7.2 Sosialt bærekraftige lokalsamfunn i praksis	43
7.3 Identifisering av målkonflikter og dilemmaer.....	46
8 Oppsummering.....	50
8.1 Hovedfunn.....	50
8.2 Identifisering av kunnskapshull	52
Litteratur.....	53

Sammendrag

Rapporten presenterer resultatene av en bredt anlagt litteraturstudie av vitenskapelige arbeider som på ulike måter tar for seg lokal, sosial bærekraft. Litteraturstudien springer ut av prosjektet *Sosial bærekraft som ny drivkraft i lokalsamfunnsutviklingen (SOSLOKAL)* hvor hovedmålet er å utvikle sosial bærekraft som en kjerneverdi og referansepunkt for lokalsamfunnsutvikling. Prosjektet er inspirert av et erkjent behov, både i forskning og i kommunal praksis, for ny kunnskap om hva sosial bærekraft betyr i en lokal, norsk kontekst og hvilke virkemidler som kan bidra til å støtte opp under en sosialt bærekraftig lokalsamfunnsutvikling.

Første skritt, som rapporteres her, er å revurdere, nyansere og utdype eksisterende kunnskap om sosial bærekraft ved å gjennomføre en litteraturgjennomgang med spesiell vekt på lokalsamfunnsutvikling og planlegging i et sosialt bærekraftperspektiv. Målet er å få innsikt i hvor forskningsfronten ligger, og hvilke kunnskapshull som eksisterer i lys av den rådende definisjonen av sosial bærekraft og konkrete behov i lokal stedsutvikling og planlegging. Kunnskapen som genereres vil i neste omgang gi retning til konkrete utviklingstiltak i tre byer som del av SOSLOKAL.

Litteraturstudien følger en systematisk logikk, og sammendraget oppsummer innholdet og resultatene av dem suksessivt.

Problemformulering: Klargjøring av problemstilling

Litteraturstudien søker å belyse følgende spørsmål:

1. Hvilke elementer består lokal, sosial bærekraft av?

Søkeordene skal videre få fram kilder som:

- a) identifiserer variabler som operasjonaliserer sosial bærekraft,
- b) belyser sammenhengen mellom sosial bærekraft og den lokale fysiske, kulturelle, geografiske og institusjonelle konteksten
- c) viser hvordan planlegging, medvirkning og samskaping kan bidra til å fremme sosial bærekraft.

Når vi på denne måten har identifisert kjernedimensjoner og variabler knyttet til lokal sosial bærekraft, er neste spørsmål:

2. I hvilken grad finnes det potensial for synergier eller motsetninger mellom de ulike elementene?

Datainnsamling: Inklusjonskriterier, litteratursøk og informasjonsinnhenting

Selve litteratursøket er utviklet gjennom et samarbeid mellom en forskningsgruppe bestående av forskerne Hilde Hatleskog Zeiner, Konstantinos Mouratidis og Hege Hofstad sammen med universitetsbibliotekarene Inga Lena Grønlund, Malene Wøhlk Gundersen og Tordis Korvald ved OsloMet - Storbyuniversitetet. De tre sistnevnte gjennomførte selve søket.

Målet med selve litteratursøket er å identifisere litteratur som behandler sosial bærekraft i en lokalsamfunnskontekst. Følgende elementer ble vektlagt i søket:

1. Sosial bærekraft
2. Lokalsamfunn /utvikling av lokalsamfunn /prosesser i lokalsamfunn

De identifiserte bidragene skal gi innsikt i forskningsfronten. Søket fikk derfor en tidsmessig begrensning på de 10 siste årene. I tillegg ble det gjort en databasetilpasset avgrensning til fagfelleverderte artikler, samt avgrensning på språk engelsk, norsk, svensk og dansk.

Litteraturstudien har dermed følgende inklusjonskriterier:

- Fagfelleverderte publikasjoner
- Arbeider på språkene engelsk, norsk, svensk og dansk
- Databaser som inneholder forskning publisert innen både geografi, lokalsamfunnsutvikling, samfunnsøkonomiske og andre samfunnsfaglige perspektiver

Dataevaluering: Eksklusjonskriterier og kvalitetsvurdering

Målet med dataevalueringen er for det første å finne fram til *relevante studier*, det vil si arbeider som ser på forholdet mellom sosiale bærekraftfaktorer på den ene siden, og fysiske og/eller materielle på den andre. I kjølvannet av dette ble et sett med eksklusjonskriterier etablert:

- Forskningsarbeider til vitenskapelige eller faglige konferanser (konferansepaper)
- Arbeider med empiri utenfor den vestlige sosio-politiske og økonomiske sfæren, med mindre arbeidene anses som spesielt relevante for norske forhold
- Arbeider i et eldre historisk perspektiv (17-/1800-tallet)
- Spesifikke empiriske fenomen som er mindre aktuelle i en gjengs norsk lokalsamfunnskontekst enn i internasjonale byer og lokalsamfunn – for eksempel kooperativer, turisme (både ønsket og uønsket), inter-religiøs dialog, små-skala rurale festivaler, kulturhistoriske steder, skogsdrift, fiskeri, landbruk
- Arbeider med vekt på teknisk metodeutvikling, og gjerne internt fokusert («supply-chain-management», «value chains»)
- Masteroppgaver, av hensyn til kvalitet

Evalueringen har for det andre vurdert om innholdet i artiklene innenfor et tema er relevant og tilstrekkelig robuste for vårt formål. Det innebærer både om forskningen bidrar til å identifisere variabler som operasjonaliserer sosial bærekraft, belyser sammenhengen mellom sosial bærekraft og den lokale fysiske, kulturelle, geografiske og institusjonelle konteksten og/eller viser hvordan planlegging, medvirkning og samskaping kan bidra til å fremme sosial bærekraft. Og om feltet består av minst fire relevante arbeider slik at det har et minimum av robusthet. Til sammen gjør identifiseringen av relevante og robuste studier det mulig å identifisere hvor de største *kunnskapshullene* er med utgangspunkt i vår problemstilling.

Evalueringen ble gjort i flere steg, først gjennom lesing og koding av abstract lastet opp og analysert i NVIVO, helt til et relevant og robust datasett var identifisert – som til slutt muliggjorde dypere dataanalyse og fortolkning av hele artikler. Datasettets størrelse ble redusert gjennom fire evalueringsrunder. Fra det opprinnelige datasettet på 2142, til 468 etter første evaluering, deretter 202 arbeider etter andre evaluering. Tredje runde med evaluering ble foretatt sammen med SOSLOKALs prosjektgruppe, bestående av både forskere og kommuneansatte i de tre kommunene som deltar i SOSLOKAL, noe som reduserte datasettet til 116. Imidlertid ble det foretatt en vurdering av artiklene i de utelatte kategoriene for å dobbeltsjekke om noen av dem var relevante for litteraturstudiens formål og kunne knyttes opp til de gjenværende hovedkategoriene. Innspillene fra tredje evaluering ga viktige innspill og retning til den siste og fjerde evalueringen, blant annet gjennom å bidra til å spisse problemformuleringen ytterligere. Følgende spørsmål ble førende for den siste evalueringen:

1. Hvilke variabler operasjonaliserer sosial bærekraft?
2. Hva er sammenhengen mellom sosial bærekraft og den lokale fysiske, kulturelle, geografiske og institusjonelle konteksten?

3. Hvordan kan planlegging, medvirkning og samskaping bidra til å fremme sosial bærekraft?
4. Hva er sentrale oppvekstarenaer og hvilke faktorer fremmer og hemmer sosial bærekraft på disse?
5. Hva er viktige betingelser for det styrkebaserte perspektivet/samskaping både internt i kommuneorganisasjonen og i stedsutviklingen?
6. Hvilke målkonflikter og dilemmaer opptrer i kjølvannet av sosialt bærekraftig lokalsamfunnsutvikling?

De 116 artiklene ble kodet etter om de var aktuelle eller uaktuelle ifølge kriteriene over. Etter denne siste evalueringen satt vi igjen med et relevant og robust datasett på 50 artikler klart for gjennomlesning og dypere analyse.

Dataanalyse og fortolkning: Dypdykk og identifisering av resultater

Silingsprosessen som evalueringen utgjør ga noen interessante, generelle funn som informerer og gir et utgangspunkt for den dypere analysen av de 50 artiklene. Etter at første evaluering hadde luket ut artikler som ikke innfridde eksklusjonskriteriene, gjorde vi en foreløpig evaluering med henblikk på å identifisere mønstre i hvilke forskningstemaer som har opparbeidet seg kunnskap om sosialt bærekraftig lokalsamfunnsutvikling. Og motsatt: hvilke forskningsfelt som ikke har beveget seg inn på denne agendaen. Funnene viser at forskningen på lokal, sosial bærekraft er særlig opptatt av:

- *Begrepsutvikling* knyttet til bestemte verdier (sosial rettferdighet, trivsel) og steder
- *Indikatorutvikling og måling* knyttet til sosial bærekraft generelt og trivsel og smarte byer spesielt
- *Endringsprosesser* i form av bytransformasjon, planlegging, fortetting, infrastruktur og bygningskonstruksjon;
- *Tilgjengelighet* til ulike goder som bolig, transport og grønne lunger, hvordan de fordeles og hvordan de påvirkes av fysiske endringer og hvordan de bør utvikles for å styrke sosial bærekraft.

Litteraturen synes å være mindre utviklet når det gjelder:

- Hvordan sosial kapital, lokal styring og deltakelse og ulike grupper påvirker lokal sosial bærekraft
- Hvordan utviklingen av tiltak med sikte på å skape lokal sosial bærekraft innvirker på sosial kapital, lokal styring og deltakelse.

Et interessant funn så langt er således at *sosial bærekraft er langt mer aktualisert innenfor en plan- og byutviklingskontekst enn en mer generell styringskontekst. Og mer innenfor en sosial rettferdighetslitteratur enn litteratur som ser mer generelt på sosial kapital*, et kjernebegrep blant annet innenfor deler av demokratiforskningen og frivillighetsforskningen.

Her er det viktig å minne om litteraturstudiets hovedmål, nemlig å se sosial bærekraft i en lokalsamfunnskontekst. De nevnte feltene kan derfor inneha robust forskning på sosial bærekraft, men hvis de ikke knytter denne til en fysisk-materiell lokalsamfunnskontekst innlemmes den ikke i vårt litteratursøk.

Relevante og robuste forskningsfelt

Med disse generelle funnene som utgangspunkt, ble datasettet bestående av 50 artikler analysert nærmere. Analysen viser for det første en nokså omforent forståelse av lokal sosial bærekraft som bestående av to hoveddimensjoner: på den ene siden *sosialt rettferdig* tilgang til goder og

muligheter i lokalsamfunnet og på den andre siden et *sosialt lim* mellom lokalsamfunnets innbyggere uttrykt gjennom høy grad av sosial kapital, engasjement, stabilitet tilhørighet og trygghet. Når denne definisjonen speiles i dagens stedsutviklings- og planpraksis slik denne beskrives i datasettet, finner vi at det først og fremst er bygging og understøttelse av det sosiale limet som får oppmerksomhet.

For det andre viser analysen av datasettet at noen temaer er mer robuste enn andre. Den konseptuelle utviklingen av lokal sosial bærekraft, der sentrale dimensjoner og definisjoner analyseres, er bidragene mange. Her er landskapet av aktuelle bidrag også betydelig større om man inkluderer arbeider som ikke relaterer seg til en lokalsamfunnskontekst slik vi har gjort her. Flere bidrag gjør også kontekstuelle analyser av lokal sosial bærekraft. Særlig så vi at nabolagsnivået anses som en interessant skala for å gjøre slike studier, og at sammenhengen mellom fortetting og sosial bærekraft har fått oppmerksomhet også i nordiske studier. Denne kunnskapen gir verdifull innsikt i viktige betingelser for sosialt bærekraftig fortetting. Samtidig gjør et knippe artikler nærstudier av faktiske plan- og stedsutviklingsprosesser og bidrar til innsikt i hvilke faktorer som er viktige dersom sosial bærekraft skal løftes opp på agendaen. Et knippe artikler viser også hvordan sosial bærekraft har innbygde motsetninger og konflikter både konseptuelt og i praksis.

Kunnskapshull

Litteraturstudien klarer ikke å besvare to av spørsmålene som prosjektdeltakerne fra kommunene tilførte som en del av evalueringen, nemlig:

- Hva er sentrale oppvekstarenaer og hvilke faktorer fremmer og hemmer sosial bærekraft på disse?
- Hva er viktige elementer i det styrkebaserte perspektivet/samskaping både internt i kommuneorganisasjonen og i stedsutviklingen?

Forskning som behandler sosial bærekraft i en lokalsamfunnskontekst tar i liten grad opp den styrkebaserte og samskapende tilnærmingen spesielt, og de styringsmessige implikasjonene av å fremme lokal sosial bærekraft generelt. De neste aktivitetene i SOSLOKAL er rettet nettopp mot å bidra til disse temaene. Litteraturstudien viser dermed at prosjektet vil fylle et behov ikke bare i praksis, men også et kunnskapshull i forskningen.

Summary

The literature study is the first step of the project “Social sustainability as a new driving force in local community development (SOSLOKAL)” where the main goal is to develop social sustainability as a core value and reference point for community development. The project is inspired by a recognized need, both in research and in municipal practice, namely that we need new knowledge about what social sustainability means in a local, Norwegian context and what instruments can contribute to supporting a socially sustainable community development. The project’s first step, which is reported here, is to re-evaluate, nuance and deepen existing knowledge about social sustainability by conducting a literature review with special emphasis on of scientific contributions that combines social sustainability issues on the one hand, and the local physical and material context these concerns are played out at the other. Hence, the literature study provides insight in the conditions for socially sustainable community development.

The study aims to define key elements of the research front, and identify knowledge gaps in light of the prevailing definition of social sustainability as well as specific needs in local development and planning. The knowledge generated will in turn inform and provide direction for specific project activities in three cities as part of SOSLOKAL.

The literature study follows an iterative, yet systematic logic. Each step is summarized successively below.

Problem formulation: Preparation of problem statement

The following questions guide the literature study:

1. *What elements make up local, social sustainability?*

The keywords identified should facilitate a further identification of:

- a) Variables that operationalize social sustainability,
- b) The connection between social sustainability and the local physical, cultural, geographical and institutional context
- c) How planning, participation and co-creation can contribute to promoting social sustainability.

Once we have identified these core dimensions and variables related to local social sustainability, the next question is:

2. *To what extent is there potential for synergies or contradictions between the various elements?*

Data collection: Inclusion criteria, literature search and information gathering

The literature search was developed by a group consisting of *researchers* (Hilde Hatleskog Zeiner, Konstantinos Mouratidis and Hege Hofstad) contributing with key concepts and functioning as dialogue partners in the test search, and *University librarians* (Inga Lena Grønland, Malene Wøhik Gundersen and Tordis Korvald at OsloMet - Metropolitan University) conducting and adjusting the search in practice.

The aim of the literature search was to find literature in the field of social sustainability in the context of local communities. The search thus consisted of the following elements:

1. Social sustainability

2. Local communities / development of local communities / processes in local communities

As the goal was to gain insight into the research front, the search was limited to the last 10 years (2010-2020). In addition, a database-adapted delimitation was made to peer-reviewed articles, as well as delimitation in languages English, Norwegian, Swedish and Danish.

The literature study thus has the following inclusion criteria:

- Peer-reviewed publications
- Contributions in the languages English, Norwegian, Swedish and Danish
- Databases containing research published in both geography, local community development, socio-economic and other socio-scientific perspectives

Data evaluation: Exclusion criteria and quality assessment

The aim of the data evaluation is, firstly, to identify scientifically sound and relevant studies, i.e. contributions looking at the relationship between social sustainability factors on the one hand, and physical and / or material factors on the other. This focus stimulated a set of exclusion criteria leaving out the following contributions:

- Studies with empirical data outside the western socio-political and economic sphere, unless they are considered particularly relevant to Norwegian conditions
- Contributions containing data from older historical periods (17th / 19th century)
- Specific empirical phenomena that are not very relevant in a Norwegian community context - for example cooperatives, tourism (both wanted and unwanted), inter-religious dialogue, small-scale rural festivals, cultural-historical sites, forestry, fishing, agriculture¹
- Contributions with emphasis on technical method development, and preferably internally focused ("supply chain management, value chains")
- Papers for scientific or professional conferences (conference papers) and Master's theses, for reasons of quality

Secondly, when these 'ground rules' were set, the next step was to assess whether the content of the articles within a topic was relevant to our purpose. That is, whether the research helps to identify variables that operationalize social sustainability, illuminates the connection between social sustainability and the local physical, cultural, geographical and institutional context and / or shows how planning, participation and co-creation can contribute to promoting social sustainability. Furthermore, we found it necessary to single out research niches of a certain robustness (minimum four studies within a topic) to avoid fragmented results. Together, the identification of relevant and robust studies makes it possible to identify the research front's knowledge gaps.

The evaluation was an iterative, non-linear screening process that consisted of several readings of abstracts, uploaded to NVIVO and coded in categories informed by the main theme of the abstract. The aim was to single out the most relevant and robust studies which in turn enabled deeper data analysis and interpretation of a manageable and relevant data set.

The size of the dataset was reduced as a result of these steps, from the original dataset of 2142 articles, to 468 articles after the first evaluation, then 202 articles after the second evaluation. The third round of evaluation was carried out together with SOSLOKAL's project group, consisting of

¹ This is not to say that forestry, fishing and agriculture are irrelevant in a Norwegian context, but the social sustainability of them as economic practices by and of themselves are not directly relevant for the physical and social development of local communities.

both researchers and municipal employees in the three cities participating in SOSLOKAL, which reduced the dataset to 116. However, an assessment was made of the articles in the omitted categories to double check their relevance for the purpose of the literature study and their linkage to the remaining main categories. The third evaluation provided important input and direction for the last and fourth evaluation, among other things by helping to sharpen the problem formulation further. The following questions stimulated the final evaluation:

1. What variables operationalize social sustainability?
2. What is the connection between social sustainability and the local physical, cultural, geographical and institutional context?
3. How can planning, participation and co-creation contribute to promoting social sustainability?
4. What are key arenas for children and youth, and what factors promote and inhibit social sustainability at these arenas?
5. What are the important conditions for the strength-based perspective / co-creation both internally in the municipal organization and in place development?
6. What goal conflicts and dilemmas arise in the wake of processes set to develop socially sustainable communities?

We coded each of the 116 article abstracts according to their ability to illuminate and contribute knowledge to the criteria above. After this last evaluation, we had a relevant and robust data set of 50 articles ready for deeper analysis.

Data analysis and interpretation: Deeper analysis and identification of results

The evaluative screening process gave some interesting, general findings by and in itself, at the same time as it provided a starting point for the deeper analysis of the 50 articles.

The first evaluation weeded out articles that did not meet the exclusion criteria, and opened for a preliminary evaluation to identify general patterns in parts of the literature meeting our most basic criteria. This preliminary analysis gave a general picture of which part of the 'social sustainable community development' agenda that gains research attention; and vice versa, which research fields have not moved into this agenda.

The results show that the research field is particularly concerned with:

- Concept development related to specific values (social justice, well-being) and places;
- Indicator development and measurement related to social sustainability in general and well-being and smart cities in particular;
- Change processes in the form of urban transformation, planning, densification, infrastructure and building construction;
- Accessibility to various benefits such as housing, transport and green lungs, how they are distributed and how these benefits are affected by physical changes and how they should be developed to strengthen social sustainability.

The literature seems to be less developed in terms of how social capital, local governance, participation and different groups affect local social sustainability, as well as how the development of measures aimed at creating local social sustainability affects these elements.

An interesting finding is thus that social sustainability is far more developed within a planning and urban development context than a more general governance context. Furthermore, this agenda is

more present within the social justice literature, than within literature looking more generally at social capital, which is a core concept within parts of democracy and civil society research.

It is important to note that these results must be seen in light of the main goal and criteria of the literature study. Our aim is to build knowledge about *social sustainability in a local community context*. The identified fields with a miniscule contribution may therefore contain robust research on either social sustainability or community development by and in itself. Eventual contributions to one of these areas are not included in this specific literature search. What the literature study results show is that these research fields do not link social sustainability and a physical-material community context.

Relevant and robust research fields

The analysis of the final dataset, consisting of 50 articles, shows, firstly, an *agreed understanding and identification of key local social sustainability dimensions*. Social sustainability within a community setting is understood as consisting of two components: on the one hand socially just access to goods and opportunities in the local community, and on the other hand, a 'social glue' between the inhabitants expressed through a high degree of social capital, coherence, commitment, stability, belonging and security. When mirroring these dimensions in current community development and planning practice, the articles show that development of social coherence and social capital receive most attention.

Secondly, the analysis shows that some themes are more robust than others. *The conceptual development* of social sustainability, identifying and analysing key dimensions and definitions, contains a number of contributions. Several contributions make contextual analyses of local social sustainability. In particular, we find that the *neighbourhood level* is considered an interesting scale for conducting such studies, and that the relationship between *densification and social sustainability* is of particular interest. This has also received attention in Nordic studies. These contributions provide valuable insight into important conditions for socially sustainable densification. At the same time, a number of articles make close studies of *actual planning and site development processes* that provide input on factors that are important if social sustainability is to be raised on the agenda. Additionally, several articles show how social sustainability has *built-in contradictions and conflicts* both conceptually and in practice.

Knowledge gap

The literature study fails to answer two of the questions that the practitioners in the project raised as part of the evaluation, namely:

- What are key arenas for children and youth, and what factors promote and inhibit social sustainability in these?
- What are important elements in the strength-based perspective / co-creation both internally in the municipal organization and in site development?

Research that deals with social sustainability in a local community context does not address the strength-based and co-creative approach in particular, and the governance implications of promoting local social sustainability in general. The next activities in SOSLOKAL aim precisely at contributing to these topics. Hence, the literature study shows that the project not only will fill a need in practice, but also a knowledge gap in research.

1 Innledning

FNs bærekraftsmål har revitalisert oppmerksomheten i kommunene om bærekraftig utvikling som helhetlig samfunns mål (Opp 2017; Pareja-Eastaway 2012; Vallance et al. 2011). Samtidig har kommunene til nå lagt liten vekt på den sosiale bærekraftdimensjonen i samfunns- og arealplanleggingen (Hofstad 2018). Også innenfor forskningen er dette et nytt felt. Sosial bærekraft har først de aller siste årene blitt et forskningsfelt innenfor planlegging, lokalsamfunns- og stedsutvikling i det globale nord (Hofstad & Bergsli 2017). Prosjektet SOSLOKAL har som hovedmål å utvikle sosial bærekraft som en kjerneverdi og referansepunkt for lokalsamfunnsutvikling. Vi trenger ny kunnskap om hva sosial bærekraft betyr i en lokal, norsk kontekst og hvilke virkemidler som kan bidra til å støtte opp under en sosialt bærekraftig lokalsamfunnsutvikling. Første skritt vil være å revurdere, nyansere og utdype eksisterende kunnskap om sosial bærekraft ved å gjennomføre en litteraturgjennomgang med spesiell vekt på lokalsamfunnsutvikling og planlegging i et sosialt bærekraftperspektiv.

Det finnes mange ulike tilnærminger til litteraturstudier, men de er overraskende lite brukt i statsvitenskapen (Dacombe 2016). Litteraturstudier er likevel særlig nyttige for å gi innsikt i hvor forskningsfronten på et gitt felt står, og hvor kunnskapshullene befinner seg. Særlig er en litteraturgjennomgang nyttig når både definisjonen av kjernebegreper og sammenhengen mellom sentrale variabler er usikre, slik situasjonen er for sosial bærekraft generelt, og sosialt bærekraftige lokalsamfunn spesielt. Kunnskapen som genereres kan fungere som en felles plattform strategier, planer og tiltak kan ta utgangspunkt i.

Gitt åpenheten til feltet vi er interessert i å utforske, synes det riktig å foreta en systematisk studie hvor eksisterende forskning identifiseres og evalueres slik at en til slutt sitter igjen med et relevant datasett som så analyseres og syntetiseres, før konklusjonene rapporteres slik at det er tydelig hva en har sikker kunnskap om, og hva en er usikker på (Denyer og Tranfield 2009 i Dacombe 2016:149). På den måten kan studien gi retning til praksisfeltet ved å identifisere trygg kunnskap samtidig som usikker kunnskap og gap i kunnskap avdekkes, noe som gir retning til framtidig forskning (Petticrew og Roberts 2006:35). I SOSLOKAL er litteraturstudien en integrert del av flere et innovasjonsaktiviteter. Dermed vil kunnskapen som genereres gi retning til konkrete utviklingstiltak i tre byer. Disse tiltakene vil igjen legge grunnlaget for utvikling av ny kunnskap og praksis som vil bidra til forståelsen og utviklingen av hva sosialt bærekraftige lokalsamfunn kan, bør og skal være.

Ifølge Dacombe (2016:150) består en systematisk litteraturstudie av disse stegene:

- *Problemformulering*: Klargjøring av problemstilling
- *Datainnsamling*: Inklusjonskriterier, litteratursøk og informasjonsinnhenting
- *Dataevaluering*: Eksklusjonskriterier og kvalitetsvurdering
- *Dataanalyse og fortolkning*: Dypdykk og identifisering av resultater
- *Rapportering*

Rapporten vil struktureres i tråd med disse stegene, til tross for at hvert av dem ikke nødvendigvis foregår suksessivt. Blant annet vil ofte dataevaluering og dataanalyse gå hånd i hånd ved at man vurderer relevans og identifiserer kategorier samtidig. Ikke dermed sagt at vår litteraturstudie oppfyller kravene til en systematisk litteraturstudie fullt ut. Blant annet går vi ikke inn og vurderer kvaliteten til de ulike studiene inngående. Vekten ligger på å etablere et datasett bestående av relevante studier. Kvaliteten vurderes mer indirekte, ved at artikler som ikke besvarer vår problemstilling på en relevant og utfyllende måte ikke inkluderes. Strategien sammenfaller med det som ofte kalles en kvalitativ meta-analyse (Shirazi og Keivani 2017).

2 Problemformulering

Målet med litteraturstudien er å revurdere, nyansere og utdype eksisterende kunnskap om sosial bærekraft i en lokalsamfunnskontekst. Litteraturstudien søker å belyse følgende spørsmål:

1. Hvilke elementer består lokal, sosial bærekraft av?

Søkeordene som benyttes skal legge til rette for å få fram kilder som:

- a) identifiserer variabler som operasjonaliserer sosial bærekraft,
- b) belyser sammenhengen mellom sosial bærekraft og den lokale fysiske, kulturelle, geografiske og institusjonelle konteksten
- c) viser hvordan planlegging, medvirkning og samskaping kan bidra til å fremme sosial bærekraft.

Når vi på denne måten har identifisert kjernedimensjoner og variabler knyttet til lokal sosial bærekraft, er neste spørsmål:

2. I hvilken grad finnes det potensial for synergier eller motsetninger mellom de ulike elementene?

Dette spørsmålet vil bidra til å få fram eventuelle behov for avveininger og prioriteringer mellom ulike hensyn, samt til å identifisere hvor ulike hensyn trekker i samme retning og gir potensial for større gjennomslag og tyngde i plan- og stedsutviklingsprosesser. Eventuelle synergier og motsetninger mellom de ulike elementene vil diskuteres til slutt i analysen av materialet.

Ambisjonen er at litteraturstudien vil bidra til å utvikle en forskningsinformert forståelse av sosial bærekraft som er både dristig og relevant, og som bidrar til forskningsfronten. Målet er å identifisere relevante dimensjoner og elementer i sosial bærekraft, og se disse i en lokalsamfunnskontekst som bidrar til å øke vår forståelse av tyngden til de forskjellige elementene.

3 Datainnsamling: Beskrivelse av søket

Utviklingen av litteratursøket har forskerne Hilde Hatleskog Zeiner, Konstantinos Mouratidis og Hege Hofstad foretatt sammen med universitetsbibliotekarene Inga Lena Grønlund, Malene Wøhlk Gundersen og Tordis Korvald ved OsloMet - Storbyuniversitetet. De tre sistnevnte har gjennomført selve søket. De har også forfattet teksten under, som beskriver datainnsamlingen.

3.1 Databaser

Det sentrale elementet i problemstillingen handler om sosial bærekraft og utvikling av lokalsamfunn. Valget av databaser ble gjort ut fra et ønske om å identifisere forskning publisert innen både geografi, lokalsamfunnsutvikling, samfunnsøkonomiske og andre samfunnsfaglige perspektiver. Web of Science (WoS), Scopus og Academic Search Ultimate (ASU) ble valgt ut fra sin brede faglige dekning og for å sikre identifikasjon av tverrfaglige studier. SocINDEX er tatt med for å dekke bl.a. sosial- og samfunnsfag. EconLit ble inkludert for å dekke de samfunnsøkonomiske perspektivene, og Compendex for å dekke publikasjoner om bygg- og byplanlegging. Det er de tverrfaglige databasene som gjenfinder de sentrale artiklene på feltet, men det er likevel gode grunner for å søke i de mindre og fagspesifikke søkene, som kan gi andre treff. I tillegg er det gjennomført et enkelt søk i Oria og databasen Norart for å finne norske publikasjoner som ikke er indeksert i de internasjonale databasene.

Alle søkene er bygget opp på samme måte der det har vært mulig, men søket er tilpasset den enkelte databases funksjonalitet og emneordsregister. Søkefunksjonalitet og indeksering er generelt av bedre kvalitet i de større, vitenskapelige databasene enn i de norske tilsvarende. Dette påvirker mulighetene for litteratursøket, da det i langt mindre grad er mulig å gjøre avanserte, systematiske søk i de norske databasene. Litteratursøkene i sistnevnte gruppe har derfor blitt justert til å utnytte mulighetene i databasene best mulig, både med tanke på teknisk søkefunksjonalitet og innhold. Generelt vil referanser fra norske databaser inneholde mindre informasjon enn referanser fra internasjonale databaser. Det vil også være større utfordringer med å skille ut irrelevante typer publikasjoner i resultatene fra de norske databasene, som eksempelvis avisartikler. I den grad det har vært mulig å unngå irrelevant materiale har dette blitt gjort i søket.

3.2 Oppbyggingen av søket

I utgangspunktet ønsket forskningsgruppen et litteratursøk rettet mot å finne litteratur på feltet sosial bærekraft innen utvikling av lokalsamfunn. Elementene i søket vi utviklet ble dermed:

1. Sosial bærekraft
2. Lokalsamfunn /utvikling av lokalsamfunn /prosesser i lokalsamfunn

Arbeidet ble innledet med tre ulike testsøk på bakgrunn av søketermer og tematikk som ble diskutert i oppstartsmøte og deretter komplettert i e-post fra oppdragsgiver. Testsøket ble utført i den tverrfaglige databasen Web of Science (WoS).

Vi ønsket at søket primært skulle identifisere nettopp den litteraturen som bruker begrepet «social sustainability» / «sosial bærekraft» og nært tilsvarende begrep. Det ble diskutert hvorvidt man skulle søke på ord og begrep som er hyppig brukt sammen med sosial bærekraft (social sustainability), som f. eks. social equity, sustainable development o.l. Dette ville gi langt større treffmengder, samt noen relevante treff i tillegg, men ville dessuten gjenfinne artikler fra helt andre fagfelt enn social sustainability. I overensstemmelse med oppdraget, søker vi derfor på frasen «Sosial bærekraft» istedenfor f. eks. «Social NEAR sustainability».

Vi har søkt på to elementer i databasene, og slik at søkeordene skal identifiseres i tittel, sammendrag eller nøkkelord. I de databasene som har godt utviklet emneordsregister, har vi benyttet dette i tillegg (ASU og SocINDEX). I databasen Compendex måtte vi gjøre en tilpasning til søkestrengen, da vi fikk utfordringer med utformingen rundt nærhetsoperator i kombinasjon med trunkering. Vi valgte dermed å søke på ordet «local*» istedenfor localit* som i de andre databasene, for å dekke f. eks. *local government* osv. Likeledes var trunkering en utfordring i frasesøket «social sustainability», så vi måtte søke hele ordene for å bibeholde en presisjon i søket. I de norske databasene, valgte oppdragsgiver å utvide søket til å omfatte sosial rettferdighet og sosial ulikhet i tillegg til sosial bærekraft. Det ble dessuten gjort et utvalg stedsbenevnelser. I Norart var det dessuten hensiktsmessig å kun søke på sosial bærekraft-elementet, da størrelsen på søkestrengen er begrenset.

Vi ønsket å fokusere på nyere forskning, og det er dermed gjort en tidsmessig begrensning på de 10 siste årene. Det er i tillegg gjort en databasetilpasset avgrensning til fagfelleverderte artikler, samt avgrensning på språk engelsk, norsk, svensk og dansk. I utgangspunktet ønsket vi også å finne måter å begrense litteratur til forskning gjort i vestlig lokalutvikling, men dette byr på utfordringer da ikke alle artikler tar i bruk landbenevnelser. Om man avgrenser på land, kan man miste de som bruker mer lokale stedsbenevnelser, f. eks. Sandefjord. En slik geografisk filtrering av treffene ble dermed ikke gjennomført.

3.3 Kvalitetssikring

Det er gjennomført en fagfellevurdering etter PRESS-metoden av en fjerde bibliotekar for å kvalitetssikre søkestrategien i de ulike databasene.

Det har blitt utført dublettsjekk i flere runder i EndNote. Det er kun åpenbare duplikater som har blitt fjernet fra EndNote-biblioteket. I flere tilfeller gjør mindre variasjoner i informasjon i enkeltreferanser det umulig å identifisere om det dreier seg om dubletter eller svært like artikler uten å gå til fulltekst for verifisering. I slike tilfeller har referansen ikke blitt fjernet.

3.4 Inklusjonskriterier

Beskrivelsen av søket løfter fram følgende inklusjonskriterier:

- Fagfelleverderte publikasjoner
- Arbeider på språkene engelsk, norsk, svensk og dansk
- Databaser som inneholder forskning publisert innen både geografi, lokalsamfunnsutvikling, samfunnsøkonomiske og andre samfunnsfaglige perspektiver

4 Første dataevaluering: Eksklusjonskriterier og koding

I neste steg i litteraturstudien tok forskerne over stafettspinnen. Målet med dataevalueringen er å finne fram til *relevante studier*, det vil si arbeider som ser på forholdet mellom sosiale bærekraftfaktorer på den ene siden, og fysiske og/eller materielle på den andre. I kjølvannet av dette hovedfokuset for litteraturstudien, ble et sett med eksklusjonskriterier etablert.

4.1 Eksklusjonskriterier

Følgende forskningsbidrag utelates:

- Forskningsarbeider til vitenskapelige eller faglige konferanser (konferansepaper)
- Arbeider med empiri utenfor den vestlige sosio-politiske og økonomiske sfæren, med mindre arbeidene anses som spesielt relevante for norske forhold
- Arbeider i et eldre historisk perspektiv (17-/1800-tallet)
- Spesifikke empiriske fenomen som er lite aktuelle i en norsk lokalsamfunnskontekst – for eksempel kooperativer, turisme (både ønsket og uønsket), inter-religiøs dialog, små-skala rurale festivaler, kulturhistoriske steder, sjkogsdrift, fiskeri, landbruk
- Arbeider med vekt på teknisk metodeutvikling, og gjerne internt fokusert («supply-chain-management, value chains»)
- Masteroppgaver, av hensyn til kvalitet

Noen av eksklusjonskriteriene vokste fram i løpet av evalueringen, noe som er synlig i presentasjonen under. Det gjaldt blant annet kategorien «landbruk», som først var med, men som ble vurdert som lite relevant og derfor inngår i den endelige lista som vises over. Et annet eksempel er masteroppgaver, som ble utelatt for å sikre at bidragene i datasettet holder et høyt faglig nivå. Dette var en relativt lett beslutning i og med at ingen av masteroppgavene som ble fanget opp av søket ble vurdert som spesielt interessante med utgangspunkt i vår problemstilling.

4.2 Kategorisering og koding

Eksklusjonskriteriene ble brukt for gjentatte silinger av datasettet som bestod av en veksling mellom grovlesing av sammendrag (abstract), kategorisering, eksklusjon av lite relevante artikler, mer inngående lesing av sammendrag, ny ekskludering og kategorisering, osv. Dette ble gjort flere ganger, til de artiklene som gjenstod samstemte godt med problemstillingen og eksklusjonskriteriene. For å sikre at denne prosessen er transparent, er den stadige innsnevringen av kategorier vist i grove trekk slik at vurderingene som har blitt gjort blir tydelige.

Datasettet ble først grovinndelt i femten kategorier:

1. Agriculture/rural development/shrinking cities,
2. Access to amenities (transport, social services)
3. Entrepreneur activities,
4. Eco-social integration/-development,
5. Local events,
6. Housing/Construction/Affordable Housing,
7. Urban development/-planning
8. Urban Health/well-being/social inequality
9. Smart city
10. Collaborative governance/participation/engagement
11. Sustainable architecture,

12. Public space,
13. Social cohesion/social capital/social connectivity/resilience
14. Migration/marginalized groups,
15. Sustainability indicators

På bakgrunn av ny relevanssjekk ble disse kategoriene justert. Kategoriene «agriculture» og «entrepreneur activities» inneholdt arbeider som ble vurdert å være lite relevante. Et lite knippe arbeider ble overført til «access to amenities». Samtidig ble kategoriene 4, 5, 11 og 12 beholdt, men lagt inn under andre kategorier.

Det endelige datasettet med hovedkategorier, underkategorier og antall artikler er vist i tabellen under.

Tabell 4.1: Datasett, første evaluering: Hovedkategorier med underkategorier, antall artikler i parentes, N=468

Lokale fasiliteter og tjenester	Planlegging og fortetting	Lokal-samfunns-utvikling	Helse og livskvalitet	Styring	Sosiale bærekraft-indikatorer	Det sosiale limet	Smart city	Demografi
Bolig (39)	Det bygde miljø (20)	Marginalisering og gentrifisering (21)	Sosial rettferdighet og sosial ulikhet (33)	Lokale styring for bærekraftig utvikling (18)	Rammeverk og indikatorer for sosial bærekraft (22)	Sosial kapital (20)	Smarte byer og sosial bærekraft (11)	Migrasjon og innvandring (7)
Transport og mobilitet (32)	Arkitektur og design (14)	Stedsutvikling i Norge (15)	Trivsel og livskvalitet (12)	Befolkningsmedvirkning (16)	Brede bærekraft-indikatorer (10)		Måling av smarte byers sosiale bærekraft (8)	Aldring (7)
Grønne lunger (16)	Sosialt bærekraftig planlegging (13)	Bærekraftig transformasjon (14)	Helsefremming (6)	Mobilisering av utvalgte grupper (12)				Barn og unge (3)
Sosiale arenaer (14)	Fortetting (13)	Forståelser av sosialt bærekraftige steder (12)						
Tjenester (12)	Analyse-redskaper (10)	Sosial innovasjon (6)						
Sysselsetting (6)	Offentlig rom (6)	Historiske bymiljøer (5)						
Mat og landbruk (4)	Krimforebygging (5)	Kultur og kreativitet (5)						
124	81	78	51	46	32	20	19	17

Tabellen speiler et kodetre som er etablert i analyseprogrammet NVIVO. Kodetreet består av hovedkoder med underkoder, og antall vitenskapelige arbeider som er knyttet til hver av dem. De utgjør til sammen et datasett som er bygd opp gjennom gjentakende evaluering hvor artikler ble tatt ut og flyttet på, og hvor kategorier ble etablert og forkastet slik at de til slutt speilet det relevante materialet på best måte.

Også artikler som falt innenfor eksklusjonskriteriene ble tatt ut. Hovedårsakene til eksklusjon var at artiklene hadde liten relevans for *koblingen* mellom sosial bærekraft og kontekstuelle, fysisk-materielle faktorer, at problemstillingen den aktuelle artikkelen reiser er lite relevant for norske

forhold, at arbeidene ved nærmere lesning viste seg å omhandle sosial bærekraft i ingen eller liten grad, at de omhandlet tekniske spørsmål eller var innrettet mot en intern faglig diskusjon som ble ansett for å være lite relevant for vårt mer praktiske formål. Eksklusjonen av artikler trengte derfor ikke å handle om kvalitet, selv om det også var med i vurderingen.

Kategoriene ble endret i takt med denne gjennomgangen, både for å sikre at de inneholdt et tilstrekkelig antall artikler. Tilsvarende, dersom en kategori inneholdt for mange arbeider, ble denne delt opp for å få fram viktige temaer i datasettet.

Til slutt bestod datasettet av 468 artikler fordelt på ni hovedkategorier. Hver av hovedkategoriene med underkategorier og temaer presenteres og evalueres under.

5 Andre dataevaluering: Identifisering av temaer og vurdering av kvalitet

Her presenteres et videre sett av temaer for hver av underkategoriene, samtidig som vi også viser enda tydeligere den evalueringen som ligger bak utsilingen av artikler som er blitt gjort parallelt med identifiseringen av temaer. Fortsatt er det kun sammendrag som evalueres.

Det er viktig å understreke at når forskningsfelt vurderes som lite robuste, er det for vårt spesifikke formål. En kategori kan være knyttet til en rik forskningstradisjon, men forskningen på dette feltet kan likevel ha beskjefteget seg lite med å relatere forskningstemaet til sosial bærekraft i en lokalsamfunnskontekst. For det er nettopp denne koblingen vi er interessert i å avdekke her. Og særlig er vi interessert i å avdekke hvilke mønstre vi ser innenfor hver av kategoriene vi har identifisert? Og hvor sterke variabler avdekkes? Hvor er forskningsfeltet modent, i den forstand at relevant forskning der sosiale og fysisk-materielle variabler kobles og utforskes, og hvor er de største kunnskapshullene?

Det kan være vanskelig å plassere artikler innenfor et tema. Ofte vil en og samme artikkel ta opp i seg flere av de temaene vi identifiserer. En kommer dermed ikke unna å utøve skjønn. For hver artikkel er det gjort en vurdering av hvilket tema som synes å være det mest framtreddende i artikkelen.

5.1 Lokale fasiliteter og tjenester (amenities)

Kategorien rommer artikler som reflekterer, måler og vurderer sammenhengen mellom et bredt utvalg ulike tjenester og fasiliteter på den ene siden, og lokalsamfunnets sosiale bærekraft på den andre. Enkelte av disse kategoriene ble til dels kraftig redusert etter evaluering, særlig gjelder dette mat og landbruk, tjenester, transport og sysselsetting.

5.1.1 Bolig (39)

Dette er den største underkategorien til lokale fasiliteter og tjenester og utgjør et robust datasett der følgende temaer ble identifisert:

Nye boligformer (10), som hovedsakelig inneholder bidrag om hvordan ulike kollektive boformer bidrar til sosial bærekraft. Særlig har de fokus på hvordan slike boformer fungerer for eldre og yngre. Videre ser to artikler på den lokale, sosiale bærekrafteffekten av selvbygging av boliger. En artikkel retter også oppmerksomheten mot et nytt fenomen: multi-lokale livsverdener som følge av at man bor ikke ett, men flere steder.

Rimelige boliger (9), hvor fem artikler handler om ulike modeller for utvikling av rimelige boliger, samt to artikler som ser på indikatorer for rimelige boliger og to artikler som omhandler hvordan få ned bo-utgiftene knyttet til boligbygging for den enkelte gjennom å bygge selv.

Boligområders form (6) omhandler i hovedsak ulike former for fysisk tilgjengelighet og hvordan disse forholder seg til sosial bærekraft. I tillegg ser to artikler på indikatorer for fysiske og funksjonelle faktorer i boligområder, og betydningen av hager for utvikling av sosialt bærekraftige boligområder.

Preferanser & tilfredshet (5) inneholder artikler som presenterer ulike faktorer som virker inn på befolkningens tilfredshet med boligområder. Både fysiske, demografiske, prosessuelle og relasjonelle faktorer vektlegges.

Økologiske aspekter ved bygging og utvikling av sosialt gode boliger (4) adresserer særlig hvordan utvikling av økologisk bærekraftige og miljøvennlige bygninger bør sees i en større sosial

sammenheng, ved å relatere utviklingen av dem i tettere dialog med sivilsamfunnet og befolkningen.

Fortetting (3) hvor positive og negative sider ved fortetting av boligområder diskuteres i et sosialt bærekraftperspektiv; både utfordringer for barnefamilier, kvalitetsutfordringer og evalueringsmetoder adresseres.

Boligsikkerhet (1) der det argumenteres for at sosio-romlige spenninger, samt urban og miljømessig lite bærekraftige løsninger bidrar til romlig urettferdighet.

Kulturarv & rehabilitering (1) om hvordan historiske byområder bør rehabiliteres for å ivareta alle tre formene for bærekraft.

5.1.2 Transport (28)

Transport er nest største kategori under tjenester og fasiliteter. Evalueringen førte til en reduksjon i antall bidrag fra 48 til 28. Nærlesingen avdekket at en god del bidrag falt innenfor eksklusjonskriteriene – noen artikler var knyttet til kontekster med liten relevans for denne studien, andre reiste tekniske og transportfaglige spørsmål som har liten interesse i en lokalsamfunnskontekst. Vi stod da igjen med et knippe artikler som falt inn under følgende temaer:

Transport & sosial ulikhet (9), som adresserer hvordan tilgjengelighet og bruk av ulike transportformer er (ulikt) sosialt fordelt, samt perspektiver og begreper som kan støtte opp om en bedre forståelse av sammenhenger mellom sosiale variable og ulike transportvariable.

Transport & lokal styring (6). De seks bidragene tar for seg hvordan ulike styrings- og planleggingsmodeller kan styrke fokuset på sosialt bærekraftig transport.

Transport & bærekraftig mobilitet (4) inneholder bidrag som på ulikt vis tematiserer betingelser for sosialt bærekraftig mobilitet i form av gange, sykling, busstransport og tenårings opplevelse av å bruke kollektivtransport.

Transport & kompakt byutvikling (4) ser på sammenhengen mellom arealmønstre og transportsystemer med vekt på forholdet mellom kompakt byutvikling og bærekraftig mobilitet.

Transport & sosial kapital (3). Bidragene utforsker sammenhengen mellom transportsystemer og det å knytte og opprettholde sosiale bånd, og finner at et effektivt transportsystem gir høyere sosial tilfredshet og tettere bånd. Et bidrag ser på selve forflyttingen og argumenterer for at denne er viktig å integrere i en forståelse av sosial bærekraft.

Den sosiale effekten av anleggsvirksomhet (2).

5.1.3 Grønne lunger (16)

Datasettet i denne kategorien inneholder flere relevante bidrag, kun en artikkel ble tatt ut av datasettet etter evaluering. Kategorien fordeler seg på følgende temaer:

Hager (6). Her løftes fram og måles betydningen av hager og semi-private grønne områder for folks helse og livskvalitet, og det argumenteres for at slike områder bør få økt oppmerksomhet som et bidrag til byens grønne ressurser.

Tilgang til grønne områder (4). Bidragene løfter fram ulike aspekter ved å øke tilgjengeligheten til det grønne. Å skape grønne korridorer fra parker i bykjernen til naturområder omkring den ved å omgjøre jernbanespor til grønne veier. Spenningen mellom økonomiske og sosiale effekter av å styrke grøntstrukturen som leder til en anbefaling om små, grønne områder som er både «tilgjengelige og rimelige» i motsetning til store parker som driver opp prisnivået og er direkte tilgjengelige for færre. Dette henger nært sammen med presset på grønne områder som følge av

fortetting. Til slutt adresseres kvalitetsindikatorer for folks opplevelser av grønne områders tilgjengelighet.

Befolkningens preferanser (3) spenner som tema fra måling av ulike sider ved bynære friluftsområders attraktivitet, utvikling av indikatorer for folks opplevelse og bruk av grøntområder og til slutt samspillet mellom kulturelle preferanser og økosystemtjenester som et inntak til å forstå grønne områders bidrag til folks livskvalitet.

Grønn gentrifying (1) adresserer baksiden av å øke andelen grønne områder fordi dette bidrar til å øke boligprisene som igjen kan gi gentrifyingeffekter.

Det grønne som arena for sosial interaksjon (1) på tvers av generasjoner.

Økosystemtjenester (1), om hvordan byrom bør utformes for å sikre både økosystemtjenester og sosial interaksjon.

5.1.4 Sosiale arenaer (14)

Sosiale arenaer betegner et nokså uensartet knippe artikler som har det til felles at de fokuserer på ulike arenaers betydning for sosial bærekraft i lokalsamfunnet. De ser på betydningen av *kulturelle aktiviteter og begivenheter* (6), utforsker selve *stedene folk møtes* (5), enten det er biblioteker, tidligere religiøse bygninger eller lokalsamfunnsentre og barnehager, og ser på *betingelsene* (3) for at sosiale arenaer utvikles.

5.1.5 Tjenester (12)

Dette er en variert kategori som etter evaluering ble redusert fra 23 til 12 bidrag – flere av bidragene viste seg å ligge innenfor eksklusjonskriteriene. Enten fordi de handlet hovedsakelig om tekniske eller forskningsfaglige spørsmål, relaterte seg til en lite relevant kontekst eller fordi de passet bedre i andre kategorier og ble flyttet dit. De 12 bidragene som står igjen fordeler seg på følgende temaer:

Infrastruktur som offentlig verdi (6). Halvparten av bidragene tar på ulike måter opp hvordan særlig vann- og energiinfrastruktur kan organiseres og forvaltes. Ved å se disse tjenestene som en offentlig verdi, trer hensynet til sosial bærekraft og miljømessig bærekraft sterkere fram på bekostning av økonomisk bærekraft som har vært det dominerende perspektivet.

Rettferdige tjenester (2). Bidragene foreslår indikatorer og perspektiver som bidrar til å rette oppmerksomhet og måle fordelingen av energi- og vannressurser.

Bærekraftig forbruk av tjenester (2) som viser hvordan økolandsbyer og sosiale kooperativer fremmer lavere ressursforbruk.

Infrastrukturinstallasjoners effekt på lokalsamfunnet (1).

Lavterskel sosiale tjenester (1) – norske familiesentras betydning for helse og sosial likhet.

5.1.6 Sysselsetting (6)

Kategorien sysselsetting er et lite studert felt i relasjon til sosialt bærekraftige lokalsamfunn. Etter evaluering stod vi igjen med seks bidrag som fordelte seg på følgende temaer:

Tilgjengelighet til arbeidsplasser (3), hvor to artikler ser etableringen av arbeidsplasser i lokalsamfunnet i lys av livskvalitets- og inklusjonsvariabler, mens en annen adresserer spenningen som oppstår i kjølvannet av lokal jobbskaping; nye arbeidsplasser øker boligprisene som igjen støtter folk ut av området og bidrar til sosial urettferdighet.

Tilføring av arbeidsplasser (2), om den sosiale bærekrafteffekten av å tilføre arbeidsplasser enten «ovenfra» som del av en by-transformasjonsprosess eller «nedenfra» i form av kreativ entreprenørvirksomhet («The Maker Movement»).

Jobbtrivsel (1), betydningen av å trives på jobben for lokalsamfunnets sosiale bærekraft.

5.1.7 Mat og landbruk (5)

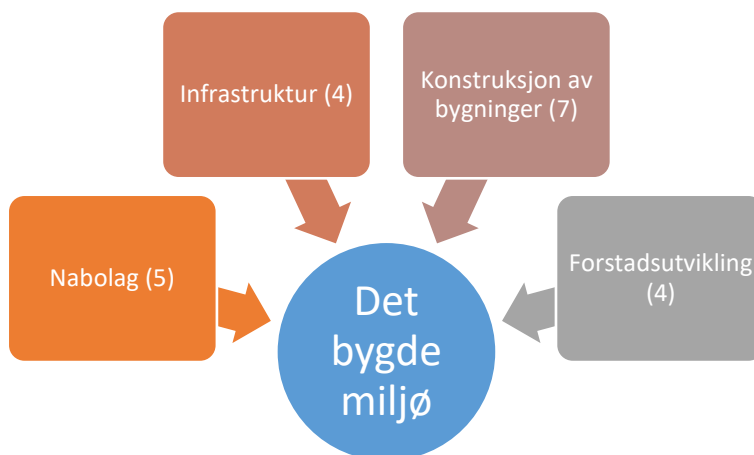
Datasettet ble betydelig redusert etter evalueringen (fra 20 til fem), noe som reflekterer at det er svært få studier som aktivt ser på sammenhengen mellom ulike sosial bærekraft-variabler og fysiske og materielle lokalsamfunnsvariabler. Flere bidrag falt enten utenfor litteraturstudiets problemstilling, eller var mer å betrakte som normative innlegg omkring temaet. De fem bidragene som ble igjen etter denne silingen falt innenfor temaet *rettferdig og sikker tilgang til lokal mat* som tar opp følgende temaer: forholdet mellom markedslogikk, stedsutvikling og befolkningens tilgjengelighet til mat, både i form av lokale matmarkeder, myndighets-initierte og lokalsamfunns-initierte prosjekter.

5.2 Planlegging og fortetting

Kategorien planlegging og fortetting er den største i datasettet. Den inneholder artikler som ser på aktuelle plangrep i et sosialt bærekraftperspektiv, som fortetting er et eksempel på. Samtidig rommer kategorien også artikler som dykker ned i bestemte områder, hensyn og redskaper som er aktuelle for å fremme sosial bærekraft.

5.2.1 Det bygde miljø (20)

Artiklene som faller inn under kategorien det bygde miljø favner fire temaer;

Konstruksjon av bygninger (7) har stor innflytelse på et lokalsamfunns bærekraft og er særlig relevant i transformasjonsområder ifølge bidragene på dette temaet. Artiklene setter fokus både på design og måling av sosial bærekraft.

Nabolagsnivået (5) er interessant med utgangspunkt i vår problemstilling og inneholder artikler som ser på prinsipper og anbefalinger for sosialt bærekraftige nabolag.

Temaet *infrastruktur (4)* inneholder artikler som ser på både sosial og fysisk infrastruktur og hvordan disse kan bidra til sosial bærekraft innenfor rammen av fysisk planlegging.

Et lite knippe artikler ser spesifikt på *forstadsutvikling* (4). Dette er et tema som i utgangspunktet ikke ligger i kjernen av vår interesse, men som i bestemte plansammenhenger kan være interessante likevel. To artikler falt ut etter evaluering.

5.2.2 Arkitektur og design (14)

To temaer trer fram som sentrale i artikler som omhandler arkitektur og design. For det første identifisering av ulike *designprinsipper* (10) for sosialt bærekraftig arkitektur, og for det andre behovet for økt *kompetanse og interesse* (4) for sosial bærekraft blant arkitekter.

5.2.3 Sosialt bærekraftig planlegging (13)

Denne kategorien handler om *potensial* (8) og *barrierer* (5) for sosialt bærekraftig planlegging. Under det første temaet finner vi blant annet artikler som kombinerer folkehelse og stedsidentitet på den ene siden og planlegging på den andre, men samlet er artiklene her fragmentert. Temaet barrierer inneholder artikler med et kritisk blikk på planleggingens evne til å fremme bærekraftig utvikling generelt og sosial bærekraft spesielt. Konkrete barrierer identifiseres.

5.2.4 Fortetting (13)

Fortetting har vært et ideal for norsk og europeisk planlegging i tre tiår, men først de siste årene har de sosiale effektene av fortetting blitt tematisert, og i vårt datasett er det to vinklinger på dette; å *måle sammenhengen* mellom sosiale variabler og fortetting (7), og å identifisere *spenninger og barrierer* for å skape fortettingsområder med en sosialt bærekraftig profil (6).

5.2.5 Analyse-redskaper (10)

Analyseredskapene som presenteres i datasettet relaterer seg alle til lokal planlegging. De faller inn under tre temaer; *holistiske rammeverk* (4) der flere ulike fysiske og sosiale variabler presenteres og vurderes, *sosiale konsekvensutredninger* (3) hvor sosiale hensyn er lagt til den tradisjonelle miljømessige konsekvensutredningen og mer spesifikke *spatio-temporære redskaper* (3) som ser på forholdet mellom ulike aktiviteters tidsbruk og romlige variabler.

5.2.6 Offentlig rom (6)

Kategorien «offentlige rom» relaterer seg til arealene mellom boliger og bygninger som er tilgjengelige for folk å oppholde seg på. To temaer omhandles, *utsikter for sosialt bærekraftige byrom* (3) hvor mer generelle betingelser og faktorer diskuteres og *praktiske løsninger for sosialt bærekraftige byrom* (3).

5.2.7 Kriminalitetsforebygging (5)

Kriminalitetsforebygging og trygghet defineres inn som en del av lokal sosial bærekraft fordi de er nært knyttet til sted. Her har vi funnet et lite knippe artikler som tar opp følgende temaer: identifisering og analyse av «*hot-spots*» for *kriminalitet* (3), presentasjon av *kriminalitetsforebyggende tiltak* (1), *måling av selvopplevd trygghet og frykt for kriminalitet* (1). Kategorien er dermed lite tematisk samlet og framstår derfor ikke som et robust bidrag til litteraturen om sosialt bærekraftig lokalsamfunnsutvikling.

5.3 Lokalsamfunnsutvikling

Kategorien lokalsamfunnsutvikling rommer et stort antall artikler fordelt på sju underkategorier med tilliggende temaer. Felles for alle underkategoriene er at de ser på overordnede

stedsutviklingstemaer og ulike sider ved sted som tar opp i seg, bidrar eller utfordrer sosial bærekraft.

5.3.1 Marginalisering og gentrifisering (21)

Et viktig tema i forskningen på lokalsamfunn sin sosiale bærekraft er marginaliserte grupper, sosio-økonomisk svakt stilte og sårbare grupper inkludert innvandrere, samt marginaliserings- og segregeringsprosesser gjerne i tilknytning til byutvikling. Et viktig utgangspunkt er fordelings- og rettferdighetsspørsmål. Evalueringen ledet til identifisering av følgende temaer: Bredt anlagte artikler som setter *marginalisering i perspektiv* (9), særlig gjelder dette flere bidrag fra antologien av Righard, E., et al. (2015) "Social Transformations in Scandinavian Cities: Nordic Perspectives on Urban Marginalization and Social Sustainability"; mer spissede artikler som vektlegger *konflikter og dilemmaer* (7) knyttet til marginalisering i byutviklingen; og til sist artikler som ser spesifikt på det geografiske uttrykket for marginalisering, såkalt *ghettoisering og segregering* (5).

5.3.2 Stedsutvikling i Norge (15)

Kategorien stedsutvikling i Norge består av en blanding av rapporter knyttet til oppdragsforskningsprosjekter og masteroppgaver fra NMBU. I begge tilfeller handler det om å forstå betingelser for sosial bærekraft i konkrete byutviklingsprosesser eller -programmer i Norge, samt hvordan dette vurderes av lokalbefolkningen. Tre temaer trer fram i datasettet: *byutviklingens sosiale bærekraft* (10) hvor studenter og forskere tar utgangspunkt i en bestemt byutviklingsprosess og vurderer den sosiale bærekraftens kår; evalueringer av *områdesatsingers sosiale bærekraft* (3); Identifisering av befolkningens *stedsbilder* – deres opplevelse og følelser for bydelen de bor i (2).

5.3.3 Bærekraftig transformasjon (14)

Denne kategorien ser nærmere på transformasjons- eller omstillingsprosesser slik de forløper i konkrete byer og lokalsamfunn. Siktemålet er større grad av bærekraftighet og spørsmålet er hvilken plass sosial bærekraft har og bør ha i slike prosesser. Artikkene tar opp følgende temaer: *Anbefalinger* (7) på bakgrunn av komparasjon mellom ulike byer eller evaluering av spesifikke omstillingsprosesser; *Øko-byers sosiale bærekraft* (5); *Lærdommer fra byer i front* (2)

5.3.4 Forståelser av sosialt bærekraftige steder (12)

Et knippe artikler (12) angriper sosialt bærekraftige lokalsamfunn bredt, enten ved at de identifiserer og definerer ulike *dimensjoner ved sosial bærekraft* og dykker ned i *konkrete eksempler* hvor sosial bærekraft er blitt forsøkt satt ut i livet.

5.3.5 Sosial innovasjon (6)

Å skape sosialt bærekraftige steder forutsetter ulike former for nyskaping og innovasjon. Artikkene i denne kategorien ser på *betingelsene* for (4), og praktisk *design* av (2), sosiale innovasjonsprosesser. Bidragene speiler ikke den rike litteraturen på innovasjon, som synes å ha et stykke å gå når det gjelder å sette sosial bærekraft på agendaen.

5.3.6 Historiske bymiljøer (5)

Innenfor denne kategorien finner vi for det første artikler som argumenterer for at ivaretagelse av historiske bymiljøer reiser *spenninger* (3) mellom bærekraftsyn og bevaring av slike miljøer, mellom vekst og vern, mellom befolkningens ønsker og brede bærekraftsyn. For det andre argumenteres det for *kulturarv* (2) som et viktig element i lokalsamfunns sosiale bærekraft. Dette

utvalget artikler peker mot at sosial bærekraft ikke er mye tematisert innenfor forskningen på historiske bymiljøer og framstår noe fragmentert her.

5.3.7 Kultur og kreativitet (5)

Artiklene her har det til felles at de enten måler eller analyserer rollen kultur og kreativitet spiller for sosialt bærekraftig utvikling. Datasettet framstår fragmentert.

5.4 Helse og livskvalitet

Vi vet at koblingen mellom sosial bærekraft og en bred forståelse av folkehelse er sterk (se tidligere litteraturgjennomgang, Hofstad og Bergsli 2017). Det vises også i vårt materiale. Lokalsamfunnsbasert forskning på folkehelse, og ikke minst sosiale helseforskjeller og sosial rettferdighet er et levende forskningsfelt med stor relevans for vårt formål.

5.4.1 Sosial rettferdighet og sosial ulikhet (33)

Kategorien sosial rettferdighet og sosial ulikhet inneholder både mange og tunge bidrag fra kjente forskere. Denne delen av sosial bærekraft har fått mye oppmerksomhet og synes velutviklet. Hvert av temaene som er identifisert framstår som robuste og relevante for å bygge en forståelse av viktige elementer i sosialt rettferdige og sosialt utjevne lokalsamfunn. Bidragene er kategorisert i følgende temaer: *Begrepsutvikling* (14), *byutvikling og planlegging* (14), *oppvekstfaktorer* (5). Tre bidrag ble ansett som lite relevante i evalueringen.

5.4.2 Trivsel og livskvalitet (12)

Også denne kategorien, som ser spesifikt på trivsel og livskvalitet og betingelsene for å fremme disse i en lokalsamfunnskontekst, framstår som robust og relevant. Særlig gjelder dette temaet *måling av forholdet mellom trivsel og romlige variabler* (6). Også et knippe bredere artikler som driver *begrepsmessig utvikling* (4) av livskvalitet og trivsel som sosiale bærekraftvariabler satt i en lokal, ofte urban setting, synes interessante. Det siste temaet er lite og er blitt kalt *styring og ledelse av trivselsfremmende målsettinger* (2). Temaet er bedre dekket i styrings- og ledelseskategorien presentert over.

5.4.3 Helsefremming (6)

Denne kategorien er liten, og består av bidrag som faller inn under temaet *helsefremmende planlegging og styring* (6) og inneholder i hovedsak norske populærvitenskapelige bidrag til tidsskriftet Plan. To bidrag som så spesifikt på lokale prosjekter knyttet til fysisk aktivitet og ernæring ble tatt ut av datasettet.

5.5 Lokal styring og deltakelse

Kategorien fanger opp artikler som adresserer hensyn til sosial bærekraft når det gjelder befolkningens deltakelse, i utviklingen av lokale styringsformer og mer målrettede prosesser rettet inn mot ulike deler av sivilsamfunnet. Samlet framstår dette som et fragmentert og umodent felt når det relateres til lokal sosial bærekraft.

5.5.1 Bærekraftig styring og ledelse (18)

Datasettet som belyser hvordan kommuner og lokalsamfunn kan styres med sikte på en sosialt bærekraftig utvikling framstår som fragmentert. Det inneholder bidrag fra ulike fagtradisjoner, som

forholder seg til ulike tema og ulike styringsnivåer. Litteraturen som er sortert under kategoriene lokalsamfunnsutvikling, og planlegging og foretting synes mer utviklet og robust. Etter evaluering ble kategorien bærekraftig styring og ledelse delt inn i følgende temaer der hensynet til å få fram styringselementet veide tyngre enn hvilke type aktiviteter og hensyn som adresseres: *Driverer for bærekraftig styring* (6), *ledelsesverktøy* (5), *barrierer for bærekraftig styring* (3), *samstyringsmodeller* (2), *institusjonell kapasitet* (2). Tre artikler som opprinnelig lå inn under kategorien ble ekskludert.

5.5.2 Befolkningsmedvirkning (16)

Denne kategorien ble etter evaluering redusert fra 23 til 16 bidrag som følge av at bidragene falt innenfor eksklusjonskriteriene eller kvaliteten ble vurdert til å være for svak (gjaldt særlig masteroppgaver). Datasettet vi sitter igjen med inkluderer i all hovedsak artikler som tar opp ulike *deltakelsesmetoder* (10), enten det er deltakende budsjettering eller framtidsscenarioer. De resterende artiklene gir et nærmere innblikk i *forholdet mellom styrende og styrte* (3), *aspekter ved befolkningen* (2) og *stedsspesifikke elementer* (1) som viktige betingelser for befolkningsmedvirkning.

5.5.3 Mobilisering av utvalgte grupper (12)

Kategorien inneholder artikler som ser på møtet mellom lokale myndigheter og et utvalg lokale aktører – enten det er organiserte interesser eller næringsliv. Igjen gir utvalget inntrykk av å være fragmentert og forholdsvis lite utviklet med noen unntak. Bidragene er vurdert til å falle inn under to hovedtemaer: *Involveringsstrategier* (8), inkludert samskaping og *utvikling av relasjonelle bånd* (4) mellom representanter for kommuneadministrasjonen på den ene siden og utvalgte deler av lokalsamfunnet på den andre. Fire artikler ble ekskludert fordi de ble vurdert som lite relevante. De så blant annet på hvordan universiteter kan utvikle utdanningsprogrammer for studenter og lokalsamfunn.

5.6 Utvikling av definisjoner og rammeverk for bærekraft

Denne hovedkategorien inneholder artikler som bidrar til begrepsmessig utvikling av bærekraft generelt og sosial bærekraft spesielt, i tillegg til mer konkrete indikatorer for måling av sosial bærekraft i seg selv eller i relasjon til de andre bærekraftdimensjonene. De opprinnelige 53 bidragene ble delt inn i to grupper, om de inkluderte alle bærekraftdimensjonene eller fokuserte isolert på sosial bærekraft – henholdsvis *brede bærekraftindikatorer* og *rammeverk for sosial bærekraft*. Etter gjennomgangen av sammendragene viste det seg at sistnevnte både framstod som mest samlet, robust og relevant, mens førstnevnte var mer fragmentert og inneholdt flere bidrag som falt innenfor eksklusjonskriteriene. Bidrag ble tatt ut av begge bolkene, men andelen var størst i den brede bolken (11 bidrag mot 10 bidrag i rammeverk-kategorien). Årsaken til at bidrag ble ekskludert var at de handlet om tekniske og veldig spesifikke fenomener (kjernekraftinstallasjoner, gruvedrift, etc.) og at de henvendte seg til en intern faglig diskurs med lite relevans for lokalsamfunnsutvikling. I tillegg hang noen ikke-vestlige bidrag igjen.

5.6.1 Rammeverk og indikatorer for sosial bærekraft (22)

Denne kategorien inneholder arbeider som ser direkte på sosial bærekraft og framstår som særlig relevante for å forstå og måle lokalsamfunns sosiale bærekraft. Kategorien er inndelt i to bolker: *Rammeverk* (9) og *indikatorer* (13). Bolken indikatorer inneholder forslag til måling av *institusjonelle faktorer* (styring, planlegging, organisering) (7), *Sosiale kriterier for det bygde miljø* (inkludert både bygninger og infrastruktur) (5) og ett bidrag om *visualisering av sosiale verdier* (1).

5.6.2 Brede bærekraftindikatorer (10)

Kategorien tar inn bærekraft i hele sin bredde, og er trolig ikke representativ for forskningen på bærekraft, i og med at den kun inneholder arbeider som nevner sosiale hensyn og lokalsamfunnskonteksten eksplisitt. Samlingen blir dermed uensartet og til dels lite relevant. Den er ordnet i følgende temaer: *Måleredskaper* (8) og *visjonsskaping* (2).

5.7 Det sosiale limet

Det sosiale limet blir vektlagt som en viktig dimensjon ved sosial bærekraft – og betegner de relasjonelle bindingene mellom lokalsamfunnets innbyggere. Sosial kapital er det begrepet som brukes mest til å beskrive dette. Kategorien skjuler et sett med artikler som framstår som relevante, samtidig som forskningen synes å være relativt lite robust. Bidragene er få og snakker i liten grad samme språk. Fem artikler ble ekskludert i evalueringen.

5.7.1 Sosial kapital (20)

Følgende tematiske bolker er identifisert: *Forståelser av sosial kapital* (7), *lokalsamfunnets robusthet* i møte med endringer, kriser og katastrofer (8), *bærere og plattformer* for bygging av sosial kapital (3) og *måling og indikatorer* (2).

5.8 Smart by

Smart by er en strategi for å møte mulighetene digitaliseringen skaper og integrere denne inn i lokalsamfunnsutviklingen. Ofte relateres omstillingen til et mer digitalt samfunn til klima- og bærekrafthensyn. Datasettet viser med tydelighet en økende bevissthet om betydningen av å inkludere sosiale hensyn inn i disse strategiene. En del av bidragene blir i overkant tekniske, og ble derfor utelatt (fem stykker). Bidragene faller i to kategorier, en som ser overordnet på forholdet mellom smarte byer og sosial bærekraft og en som inneholder bidrag der måling og indikatorutvikling står i fokus.

5.8.1 Smarte byer og sosial bærekraft (10)

Artiklene i denne bolken organiseres i hovedsak under temaet *å reise en sosial agenda* (7) innenfor rammen av smart by-satsinger. Temaet inneholder artikler som argumenterer for betydningen av økt oppmerksomhet om sosiale hensyn mer enn å drive grundig begrepsutvikling, med noen få unntak. I tillegg er det et lite knippe artikler som setter fokus på konkrete *smart by-teknologier* (3) med relevans for sosial bærekraft.

5.8.2 Måling av smarte byers sosiale bærekraft (8)

Denne kategorien går tettere på problemstillinger som er relevante for vår problemstilling. Bidragene setter fokus på indikatorer, redskaper og tilnærminger for å styrke hensynet til sosial bærekraft i utviklingen av smarte byer. Alle artiklene faller innenfor hovedkategorien *måling av smarte byers sosiale bærekraft*.

5.9 Demografi

Kategorien demografi inneholder artikler som tar opp bestemte gruppers betydning og rolle i og for sosial bærekraft. Her finner vi kategoriene *migrasjon og innvandring*, *aldring og barn og unge*. De representerer alle tunge forskningsmiljøer, men som vi skal se synes forskningen på disse

gruppene i liten grad å utforske problemstillinger som setter disse gruppene innenfor rammen av sosial bærekraft og lokalsamfunnsutvikling.

5.9.1 Migrasjon og innvandring (8)

Kategorien migrasjon og innvandring synes som en lite utviklet kategori innenfor rammen av sosial bærekraft og lokalsamfunnsutvikling. Artiklene er tematisk fragmenterte, slik at hvert temas robusthet er svak. I tillegg ble fire artikler av de opprinnelige 11 ekskludert etter evaluering, fordi de viste seg å ikke møte kriteriene – blant annet fordi de forholdt seg hovedsakelig til nasjonalt eller internasjonalt nivå, eller tok opp svært marginale temaer med liten relevans for norske forhold. Etter evaluering satt vi igjen med følgende temaer: *Sosial aktivitet og relasjoner i nabolaget* (3), *tilgjengelighet til offentlig rom* (2) *begrepsmessige diskusjoner* (2) og *omdiskuterte aktiviteter* (tigging) (1).

5.9.2 Aldring (7)

Utvikling av sosialt bærekraftige lokalsamfunn synes heller ikke å være en ramme som forskningen på aldring forholder seg aktivt til. Kategorien inneholder få bidrag, og enda færre etter evaluering (gikk fra ni til sju). Bidragene spriker tematisk, og det var derfor vanskelig å finne fram til meningsfulle og samlende tematiske inndelinger. To inndelinger forslås, men disse er svært fragmenterte: *oppfatninger og utviklingsveier for aldersvennlige lokalsamfunn* (5) og *planlegging for generasjonsmessig balanse og helsefremmende aldring* (2).

5.9.3 Barn og unge (3)

Kategorien inneholder tre bidrag med få fellesnevner, denne kategorien foreslås derfor ikke å gå videre med. Barn og unge som et element i en sosialt bærekraftig lokalsamfunnsutvikling fanges dermed bedre opp under sosial rettferdighet og sosial ulikhet gjennom temaet oppvekstfaktorer, som er presentert over.

5.10 Oppsummerende refleksjon: Identifisering av modne forskningsfelt

Evalueringen har hatt som formål å avdekke hvor forskningen er moden, i den forstand at feltet for det første inneholder et *robust* antall artikler innenfor samme forskningsdiskurs. Her har vi valgt å se på hvorvidt et gitt tema er fragmentert, det vil si at det er et innholdsmessig sprik mellom artiklene. For ytterligere å sikre robustheten har vi i den videre evalueringen i tillegg valgt å sette en grense på minimum fire artikler innenfor et gitt tema for at det skal bli vurdert som relevant. Evalueringen har for det andre vurdert om innholdet i artiklene innenfor et tema er *relevant* for vårt formål. Det vil si at forskningen bidrar til å identifisere variabler som operasjonaliserer sosial bærekraft, belyser sammenhengen mellom sosial bærekraft og den lokale fysiske, kulturelle, geografiske og institusjonelle konteksten og/eller viser hvordan planlegging, medvirkning og samskaping kan bidra til å fremme sosial bærekraft. Dermed bidrar evalueringen til å vise ikke bare robuste og relevante forskningsfelt, men også hvor de største *kunnskapshullene* er med utgangspunkt i vår problemstilling.

Tabell 2 oppsummerer evalueringen av de 468 sammendragene gjennom å vurdere forskningsfeltenes samlede robusthet og relevans, samt løfte fram de forskningstemaene som ble vurdert som særlig robuste og relevante. Etter evalueringen stod vi igjen med 202 arbeider.

Tabell 5.1: *Datsett, andre evaluering: Vurdering av robusthet og relevans, identifisering av aktuelle temaer for analyse, N=202*

Vurdering /Hovedkategorier	Robusthet og relevans	Kategorier	Aktuelle temaer, 202 vitenskapelige arbeider
<i>Helse og livskvalitet</i>	Robust og relevant	Sosial rettferdighet og sosial ulikhet Trivsel og livskvalitet	Begrepsutvikling (14) Byutvikling og planlegging (16) Oppvekstfaktorer (5) Måling rom-stedsvariabler (6) Begrepsmessig utvikling (4)
<i>Sosiale bærekraft-indikatorer</i>	Robust og relevant	Rammeverk og indikatorer for sosial bærekraft	Rammeverk (9) Indikatorer (12)
<i>Planlegging og fortetting</i>	Stort felt, en del robust og relevant	Det bygde miljø Sosialt bærekraftig planlegging Fortetting	Konstruksjon av bygninger (7) Sosialt bærekraftige nabolag (5) Infrastruktur (4) Barrierer (5) Måling (7) Spenninger og barrierer (6)
<i>Lokalsamfunnsutvikling</i>	Stort felt, en del robust og relevant	Bærekraftig transformasjon Forståelser av sosialt bærekraftige steder	Anbefalinger (7) Økobyers sosiale bærekraft (5) Identifisering av dimensjoner og konkrete eksempler (12)
<i>Lokale fasiliteter og tjenester</i>	Stort felt, en del robust og relevant	Bolig Transport og mobilitet Grønne lunger	Nye boligformer (10) Rimelige boliger (9) Boligområders form (6) Preferanser og tilfredshet (5) Økologiske aspekter (4) Fortetting (3) ² Transport & sosial ulikhet (9) Transport & lokal styring (6) Transport & bærekraftig mobilitet (4) Transport og kompakt byutvikling (4) Hager (6) Tilgang til grønne områder (4)
<i>Smart by</i>	Deler robust og relevant	Måling av smarte byers sosiale bærekraft	Måling av smarte byers sosiale bærekraft (8)
<i>Det sosiale limet</i>	Lite robust, men relevant	Sosial kapital	Dekkes bedre opp av andre temaer
<i>Lokal styring og deltakelse</i>	Lite robust og relevant		
<i>Demografi</i>	Lite robust og relevant		

Tabellen viser at kategoriene *helse og livskvalitet* og *sosiale bærekraftindikatorer* representerer forskningsfelt som er relativt små, men likevel robuste og relevante. Mens *planlegging og fortetting*, *lokalsamfunnsutvikling* og *lokale fasiliteter og tjenester* er alle store kategorier hvor noen av de mange underkategoriene er robuste og relevante, mens enkelte andre ikke er det. Forskningen på *smart by* har et økende fokus på sosial bærekraft og anses også for relevant å gå videre med. De tre siste kategoriene *det sosiale limet*, *lokal styring og deltakelse* og *demografi* vil

² Temaet er tatt med fordi det overlapper med et robust tema i kategorien «planlegging og fortetting».

ikke analyseres videre. De to førstnevnte dekkes bedre av andre kategorier, mens sistnevnte kategori er for lite robust til å videreføres.

Ser vi noen mønstre i hvilke forskningstemaer som har opparbeidet seg kunnskap om sosialt bærekraftig lokalsamfunnsutvikling? Og motsatt: hvilke som ikke har beveget seg inn på denne agendaen? Ser vi på tabell 2, synes det som om forskningen særlig er opptatt av:

- *begrepsutvikling* knyttet til bestemte verdier (sosial rettferdighet, trivsel) og steder;
- *indikatorutvikling og måling* knyttet til sosial bærekraft generelt og trivsel og smarte byer spesielt;
- *endringsprosesser* i form av bytransformasjon, planlegging, fortetting, infrastruktur og bygningskonstruksjon;
- *tilgjengelighet* til ulike goder som bolig, transport og grønne lunger, hvordan de fordeles og hvordan de påvirkes av fysiske endringer og hvordan de bør utvikles for å styrke sosial bærekraft.

Litteraturen synes å være mindre utviklet når det gjelder hvordan sosial kapital, lokal styring og deltakelse og ulike grupper påvirker lokal sosial bærekraft, samt hvordan utviklingen av tiltak med sikte på å skape lokal sosial bærekraft innvirker på disse elementene. Et interessant funn så langt er således at sosial bærekraft er langt mer aktualisert innenfor en plan- og byutviklingskontekst enn en mer generell styringskontekst. Og mer innenfor en sosial rettferdighetslitteratur enn litteratur som ser mer generelt på sosial kapital, et kjernebegrep blant annet innenfor deler av demokratiforskningen og frivillighetsforskningen.

Disse mønstrene er identifisert kun på bakgrunn av evaluering av sammendrag. For å få mer inngående kjennskap til hvilke elementer lokal, sosial bærekraft består av trenger vi å gå tettere og dypere inn i innholdet i forskningen innenfor hver av de dimensjonene som er identifisert så langt. Dette representerer neste steg i litteraturstudien, som er en nærmere analyse av artiklene i datasettet.

6 Tredje dataevaluering: Identifisering av særlig relevante og modne temaer

Til tross for utsilingen av mange artikler i løpet av evalueringsprosessen, består datasettet slik det er vist i tabell 2 av 202 artikler. Ikke alle artiklene innenfor hvert av de temaene som listes opp i tabellen er nødvendigvis relevante for vårt formål. Men selv om lite relevante enkeltartikler tas ut, vil det fortsatt være behov for å få datasettet ned til en mer håndterbar størrelse som muliggjør dypere analyse.

Metodelitteraturen anbefaler å trekke inn relevante brukere i litteraturstudien (Petticrew & Roberts 2006). De kan bidra til å ytterligere spisse utvalget av artikler ved å speile datasettet i deres behov og erfaring. I vårt tilfelle inngår litteraturstudien i et større forskningsprosjekt, SOSLOKAL. Målet er at litteraturstudien både skal gi retning til aktivitetene i prosjektet, men også bidra med kunnskap i den praktiske hverdagen der disse kommunene arbeider for å sette sosial bærekraft på agendaen, planlegge og utvikle sosialt bærekraftige områder og hente inn kunnskap og erfaringer fra befolkningen.

Vi innkalte derfor til et møte med prosjektdeltakere for å få deres tilbakemelding på funnene, og for å identifisere noen kjernepunkter de så som viktige. Resultatet av andre evaluering ble presentert for de fem mest sentrale deltakerne i prosjektgruppa: en bærekraftsrådgiver, tre folkehelserådgivere og en planlegger. I dialogen tok deltakerne både utgangspunkt i sin praktiske hverdag og formålet med SOSLOKAL-prosjektet. Følgende hensyn, temaer og behov ble identifisert:

Hensyn 1: Å forbygge uhelse

- *Tema: Oppvekstarenaer* – for å nå mål om sosial bærekraft og folkehelse (med vekt på utjevning av sosiale helseforskjeller) er det å sikre alle en god barndom viktig.
- *Behov:* Kunnskap om ulike arenaer og identifisering av faktorer som fremmer og hemmer sosial bærekraft på disse er nyttig.

Hensyn 2: Å utvikle samskaping som metode for å få fram et bredt spekter av erfaringer, også «de stille stemmene»

- *Tema: Det styrkebaserte perspektivet* («asset based community development»)– kommunene har som mål å snu relasjonen mellom kommunen på den ene siden og befolkningen på den andre slik at den handler om hva folk selv mener de trenger, ikke hva kommunen i utgangspunktet mener de bør trenge.
- *Behov:*
 - I område-/stedsutviklingen: Hvordan håndtere konflikter mellom det lokalbaserte engasjementet og kommunens overordnede strategiske mål (for eksempel ønske om bilbasert mobilitet vs. hensynet til klimaomstilling)?
 - Internt i kommunen: hvordan få til helhetlig ledelse og styring som støtter opp under det brede utviklingsperspektivet, som evner å åpne opp sektorenes domener slik at det skapes rom for å «trække i hverandres bed»?

Hensyn 3: Lokalsamfunnsutvikling og -planlegging

- *Tema: Målkonflikter* – når bærekraftstrategier skal legges vil det ofte være konflikt mellom ulike bærekraftshensyn, både innen den sosiale dimensjonen og mellom denne og de andre bærekraftdimensjonene. Slike prosesser er derfor avhengige av politisk prioritering

- *Behov:* Mer enn løsninger er det behov for å identifisere dilemmaer og løfte fram disse slik at grunnlaget for prioritering gjøres klart – overfor både politikere og befolkning

Med disse kriteriene til grunn, er det noen kategorier som ikke faller innenfor? Både *lokale fasiliteter og tjenester* og *smart by* forholder seg til veldig spesifikke felt som i liten grad fanges opp av kriteriene over. De er i større grad rettet mot bredere plan- og styringsprosesser samt forebygging av helse og utjevning av helseforskjeller. Enkelte av temaene under de kategoriene som står igjen kan også utelates av samme grunn. Det gjelder *konstruksjon av bygninger, infrastruktur* og *økobyers sosiale bærekraft*. Vi står da igjen med 116 artikler, som vist i tabell 3. Det er imidlertid foretatt en vurdering av artiklene i de utelatte kategoriene for å dobbeltsjekke om noen av dem er relevante for litteraturstudiets formål og kan knyttes opp til de gjenværende hovedkategoriene.

Tabell 6.1: Datasett, tredje evaluering: Hovedkategorier, kategorier og temaer

Hovedkategorier	Kategorier	Temaer (116 vitenskapelige arbeider)
<i>Helse og livskvalitet</i>	Sosial rettferdighet og sosial ulikhet	<i>Begrepsutvikling (14)</i> <i>Byutvikling og planlegging (16)</i> <i>Oppvekstfaktorer (5)</i>
	Trivsel og livskvalitet	<i>Måling rom-stedsvariabler (6)</i> <i>Begrepsmessig utvikling (4)</i>
<i>Sosiale bærekraft-indikatorer</i>	Rammeverk og indikatorer for sosial bærekraft	<i>Rammeverk (9)</i> <i>Indikatorer (12)</i>
<i>Planlegging og fortetting</i>	Det bygde miljø	<i>Sosialt bærekraftige nabolag (5)</i>
	Sosialt bærekraftig planlegging	<i>Barrierer (5)</i>
	Fortetting	<i>Måling (7)</i> <i>Spenninger og barrierer (6)</i>
<i>Lokalsamfunnsutvikling</i>	Bærekraftig transformasjon	<i>Anbefalinger (7)</i>
	Forståelser av sosialt bærekraftige steder	<i>Identifisering av dimensjoner og konkrete eksempler (12)</i>

Sammendragene ble gjennomgått og vurdert igjen, denne gangen enda mer kritisk, både etter litteraturstudiens problemstilling og hensynene identifisert av praksisfeltet. Målet var med andre ord å finne ut om artiklene bidrar til å gi kunnskap om:

1. Hvilke variabler operasjonaliserer sosial bærekraft?
2. Hva er sammenhengen mellom sosial bærekraft og den lokale fysiske, kulturelle, geografiske og institusjonelle konteksten?
3. Hvordan kan planlegging, medvirkning og samskaping bidra til å fremme sosial bærekraft?
4. Hva er sentrale oppvekstarenaer og hvilke faktorer fremmer og hemmer sosial bærekraft på disse?
5. Hva er viktige betingelser for det styrkebaserte perspektivet/samskaping både internt i kommuneorganisasjonen og i stedsutviklingen?
6. Hvilke målkonflikter og dilemmaer opptrer i kjølvannet av sosialt bærekraftig lokalsamfunnsutvikling?

De 116 artiklene ble deretter kodet etter om de er aktuelle eller uaktuelle ifølge kriteriene over.

Etter denne siste runden med evaluering satt vi igjen med 50 artikler som fordelte seg på følgende kategorier:

Tabell 6.2: Datasett, fjerde evaluering: Hovedkategorier, kategorier og antall artikler valgt til analyse

Hovedkategorier	Kategorier	Analyse (50 vitenskapelige arbeider)
<i>Helse og livskvalitet</i>	Sosial rettferdighet og sosial ulikhet	<i>Begrepsutvikling (5)</i> <i>Byutvikling og planlegging (9)</i> <i>Oppvekstfaktorer (3)</i>
	Trivsel og livskvalitet	<i>Måling rom-stedsvariabler, begrepsmessig utvikling (6)</i>
<i>Sosiale bærekraft-indikatorer</i>	Rammeverk og indikatorer for sosial bærekraft	<i>Rammeverk (6)</i> <i>Indikatorer (3)</i>
<i>Planlegging og fortetting</i>	Det bygde miljø	<i>Sosialt bærekraftige nabolag (3)</i>
	Sosialt bærekraftig planlegging	<i>Barrierer (1)</i>
	Fortetting	<i>Måling (2)</i> <i>Spenninger og barrierer (4)</i>
<i>Lokalsamfunnsutvikling</i>	Bærekraftig transformasjon	<i>Anbefalinger (1)</i>
	Forståelser av sosialt bærekraftige steder	<i>Identifisering av dimensjoner og konkrete eksempler (7)</i>

7 Dataanalyse: Dypdykk i særlig relevante og modne temaer

I analysen av artiklene forlates kategoriene vi har operert med til nå, fordi artiklene kan favne flere tema som spenner over de ulike kategoriene og fordi hovedmålet her er å presentere og analysere deres svar på de seks kriteriene over. Kriteriene samles under tre hovedtemaer: *Definisjon av lokal sosial bærekraft, dimensjoner ved lokalsamfunns sosiale bærekraft og identifisering av målkonflikter og dilemmaer.*

7.1 Mot en definisjon av lokal sosial bærekraft

Hvilke variabler operasjonaliserer sosial bærekraft?

Hva er sammenhengen mellom sosial bærekraft og den lokale fysiske, kulturelle, geografiske og institusjonelle konteksten?

Vår intensjon er å forstå sosial bærekraft innenfor rammen av et lokalsamfunn, som i neste omgang kan gjøre oss i stand til å forstå bedre hva sosial bærekraft betyr i konkrete planleggingsprosesser og dermed lettere kunne sette sosiale hensyn på agendaen i tettstedsutviklingsprosesser. I kjølvannet av dette utgangspunktet er det interessant å se nærmere på den fysiske rammen ved å løfte fram sentrale trekk ved dagens planlegging. Hva er de rådende prinsippene dagens planlegging styres av?

Flere av bidragene i datasettet henviser til en planleggingsbevegelse som oppstod på 1980-tallet i USA kalt «New Urbanism» som hadde til hensikt å utvikle en ny agenda for byutvikling (Arundel og Roald 2017, Kyttå et al 2016, Medved 2017, Trudeau 2018). Målet var å redusere byspredningen i amerikanske byer som ledet til spredt bosetting, bilavhengighet, ensidig, sonert, arealbruk og bygde opp under rasemessig segregering. Utgangspunktet var med andre ord et ønske om å bryte en negativ sosial og miljømessig spiral:

... sprawling development deepens dependence on automobiles, demands costly investments in roads, contributes to the consumption of fossil fuels and production of greenhouse gases, creates traffic congestion and pollution, which simultaneously harms air quality and threatens the vitality of community as more and more time is spent driving. (...) At the same time, proponents of New Urbanism critique the social impacts of sprawl by asserting that low-density, single-use patterns of land development diminish a sense of community among neighbors, create fewer shared spaces, and supports the segregation of different housing types and thus, income and racial groups (Trudeau 2018:602).

Den fysiske, spredte formen ble altså ansett for å ha en negativ virkning på det sosiale livet i byer fordi den spredte bosettingen, bilavhengigheten og inndelingen av arealet i soner etter ulike funksjoner (boligområder, handelsområder, industriområder, etc.) gir lite rom for å omgås og knytte bånd på tvers av ulike grupper. Resultatet i en amerikansk kontekst var en rasemessig segregering av byer og byområder. New Urbanism-bevegelsen ønsket derfor å skape et alternativ som gjorde det mulig å kombinere miljømessige og sosiale hensyn på en annen og

bedre måte. Målet var at designprinsippene planleggingen styres av skulle tjene lokale behov. Ikke omvendt: at lokale behov skulle underlegge seg planleggingshensyn (Medved 2017:109).

Prinsippene New Urbanism løfter fram har fått stor innflytelse også på norsk planlegging. Nemlig å skape en menneskevennlig, tett byutvikling gjennom gå-vennlige gater, en blandet arealbruk med boliger og kommersielle og kulturelle tilbud som legger til rette for byliv, fortetting og mindre bilavhengighet der utviklingsområdet har en klar kjerne og yttergrenser (Medved 2017, Arundel og Roald 2017). Resultatet av denne modellen vil ideelt sett være at landskapsøkologiske funksjoner bevares og bærekraftig bruk av ressurser sikres (fordi byen ikke sprer seg inn i natur- og jordbruksområder), fordelingsmessig rettferdighet, transporteffektivitet og sosialt levende bysentra og boområder (Trudeau 2018:602). Over tid har dette skjemaet blitt koblet til, og i praksis blitt en rådende operasjonalisering av bærekraftig god planlegging og stedsutvikling. Tabell 1.5 oppsummerer hovedprinsippene.

Tabell 1.5 Planleggingsprinsipper i tråd med New Urbanism, basert på Medved (2017:115)

Prinsipp	Definisjon
Gå-vennlighet	Det meste nås i ti minutters gåavstand Gå-vennlig design av gater Enkelte gater gjøres om til gågater
Sammenkoblet gatenett (connectivity)	Sammenkoblede gatenett som fordeler trafikken og letter gange Et gatehierarki av smale gater, boulevarder og alleer Høykvalitets nettverk av gå-vennlige gater og offentlige rom som gjør gange attraktivt
Blandede funksjoner og diversitet	En blanding av butikker, kontorer, leiligheter og boliger i nabolag, kvartaler og bygninger
Blanding av ulike boligtyper	En blanding av boligtyper, -størrelser og -priser tilgjengelig i nærområdet
Arkitektonisk kvalitet og urban design	Vekt på det vakre, estetiske, komfortable og utvikling av stedstilørighet Plassering av fellesområder og felles fasiliteter i lokalsamfunnet Arkitektur og omgivelser som gir inspirasjon
Tradisjonell nabolagsstruktur	Tydelig by-/tettsteds-kjerne og -yttergrense Offentlig rom i sentrum av høy kvalitet (design og «folkekunst» Høyest fortetting i bykjernen og avtrapping utover
Økt fortetting	Bygninger, boliger, butikker og tjenester bygges tett sammen for å gi rom for gange, tjeneste- og ressurseffektivitet og behagelige boområder
Grønn transport	Et kollektivtrafikk-nettverk kobler sammen byer, tettsteder og nabolag Gåvennlig design som oppfordrer til sykling, skating og gange som daglige transportmidler
Bærekraftighet	Minimal miljømessig påvirkning av byutvikling Miljøvennlig teknologi, respekt for økologi og verdien av natursystemer Energieffektivitet Redusert bruk av ikke-fornybare drivstoff Mer lokal produksjon Mer gange, mindre bilkjøring
Livskvalitet	Summen er nabolag som gir høy livskvalitet, som er gode å leve i og som beriker, løfter og inspirerer

Tabellen spiller av kjente toner i en norsk og nordisk kontekst. Den foretrukne planleggingsmodellen er en kompakt by- og tettstedsutvikling basert på fortetting og blanding av funksjoner med hensikt om å sikre bærekraftig utvikling (Hofstad 2012). Imidlertid har både New Urbanism og kompakt byutvikling blitt kritisert for å ivareta sosiale hensyn i for liten grad, og da

særlig den manglende evnen til å gi rom for utvikling av boliger til en overkommelig pris («affordable housing») (Trudeau 2018:603, Andersen og Skrede 2017, Hofstad 2012). Med det rådende planleggingsparadigmet skissert over som bakteppe, og inspirert av nevnte kritikk og et erkjent behov for mer kunnskap om den sosiale bærekraftdimensjonen, vil vi nå dykke dypere inn i ulike forståelser av sosial bærekraft.

7.1.1 Operasjonalisering av sosial bærekraft

Et sted å starte i utforskingen av sosialt bærekraftige lokalsamfunn, er gjennom å forsøke å identifisere hvilke dimensjoner begrepet grunnleggende sett består av. Hva er basis? Flere bidrag er opptatt av å definere noen helt grunnleggende faktorer som må være på plass for at folk skal ha muligheten til å leve et fullverdig liv, som en inntekt det går an å leve av, trygghet og tilgang på bolig til en overkommelig pris (Dempsey et al 2011, Opp 2017). Bidragsyterne på dette feltet argumenterer imidlertid for at et minimum av slike grunnleggende verdier ikke er nok for at et samfunn skal være sosialt bærekraftig. For det første får likhets- og fordelings spørsmål stor oppmerksomhet i litteraturen. Opp (2017:291) mener at

“A community is not socially sustainable if a subset of the population faces a greater exposure to environmental harms or is less able to enjoy or to access the benefits of public investment”.

Videre er en grunnleggende innsikt at en også må inkludere kontekstuelle, fysiske faktorer og de sosiale relasjonene mellom folk i forståelsen av et lokalsamfunns sosiale bærekraft:

“... physical qualities of the built environment, or hard infrastructure, are the background factors upon which the foreground elements such as social ties, interaction, participation, sense of attachment, etc. (the network of soft infrastructure) are built and practiced (Shirazi and Kevian 2019:452).

Nettopp dette er litteraturstudiets utgangspunkt. Vi ønsker å forstå forholdet mellom det sosiale i alle dets fasetter og det fysiske – både som rammesetter og grunnlag for sosialt liv. Den litteraturen vi forholder oss til har særlig fokus på hvordan sosiale bånd, men også sosial rettferdighet, er vevd sammen med og påvirker og påvirkes av den fysiske konteksten. Med dette som bakteppe organiserer ulike bidragsytere kjernedimensjoner ved sosial bærekraft på ulike måter. Likevel er det tydelig at flere bidrag opererer med en grov todeling når lokal sosial bærekraft utforskes. Inspirert av ledende forskere på feltet formulerer Kyttä et al (2016:35) denne todelingen på følgende måte:

... social sustainability consists of two main dimensions: accessibility (social equity) and experiential outcomes (sustainability of community).

Den første dimensjonen, *tilgjengelighet (sosial rettferdighet)* gir oppmerksomhet til hvorvidt befolkningen har lik og rettferdig tilgang til tjenester og muligheter i lokalsamfunnet, som:

- 1) Viktige *lokale fasiliteter* som butikker, friluftsområder og offentlige rom
- 2) *Tjenester* som skoler helsesentra og kollektivtransport
- 3) *Muligheter* som arbeid og bolig til en overkommelig pris

Den andre dimensjonen, *erfaringsmessige resultater (lokalsamfunnets bærekraft)* tar opp i seg en blanding av sosiale og fysiske faktorer:

- 1) *De sosiale faktorene* stolthet og tilhørighet til nabolaget, sosial omgang, opplevelse av trygghet og stabilitet, deltakelse i aktiviteter i lokalsamfunnet
- 2) *De fysiske faktorene* opplevd kvalitet på lokalmiljøet og tilfredsstillende bokvalitet (ibid).

La oss se nærmere på disse hoveddimensjonene i lokal sosial bærekraft.

7.1.2 Sosialt rettferdig tilgjengelighet til goder og muligheter

Dempsey et al (2011) sin artikkel «The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability» har hatt stor innflytelse på forståelsen av forholdet mellom det bygde miljøet på den ene siden og ulike sosial bærekraftvariabler på den andre. Forskerne definerer et rettferdig samfunn som et sted uten ekskluderende eller diskriminerende praksiser som hindrer individer fra å delta økonomisk, sosialt eller politisk (Dempsey et al 2011: 2011:292). Eksklusjon og diskriminering kan komme til uttrykk i en geografisk kontekst som områder preget av deprivasjon. Noe som medfører dårligere boområder og en redusert tilgang til en rekke ulike offentlige tjenester og fasiliteter enn innbyggere i andre områder opplever. Graden av eksklusjon og diskriminering er dermed sett relativt i forhold til andre områder. Et steds sosiale rettferdighet måles gjennom hvor *tilgjengelige* slike goder er. Flere artikler identifiserer hvilke tilbud og tjenester det er viktig at innbyggerne har lik tilgang til (se blant annet Dempsey et al 2011, Opp 2017):

- sosial infrastruktur: bolig, nærmiljøsentra, skoler, barnehager, arbeidsplasser etc.
- fysisk infrastruktur og transport: kollektivtransport, sykkelruter, gå-vennlige områder
- Offentlig rom: Åpne plasser, parker og friluftsområder
- Nærmiljøkvalitet: Fravær av sjenerende virksomhet, støy, forurensning av luft, vann og jord

Disse elementene har alle både et fysisk avtrykk og et sosialt innhold i lokalsamfunnet. Andre er mindre framtrepende i lokalsamfunnet som faktiske fysiske elementer, men like fullt representerer de viktige kvaliteter i folks liv og likeledes et tap om de ikke er til stede – miljøkvalitet, samt helse og livskvalitet (Opp 2017). I tillegg til disse nevner Opp (2017) også et mer institusjonelt og politisk element *prosedural likhet*, dvs. at innbyggerne behandles likt i politiske valg og i politiske prosesser. Med likhet menes ikke likt utfall. Snarere er man opptatt av at folk har en *lik mulighet* til å tilegne seg goder og unngå byrder (Opp 2017:295). Dette handler ikke kun om hva som er moralsk riktig, men også om at sosial ulikhet har negative implikasjoner også på samfunnsnivå. I kjølvannet av sosial ulikhet kommer økonomisk underprestering, økt behov for helse- og sosiale tjenester, samt økt kriminalitet. Like muligheter som et hensyn innenfor rammen av sosial bærekraft er dermed både altruistisk og egoistisk forankret.

Gjennom å benytte Susan Fainstein's prinsipper for «Just city» tar Medved (2018) de politiske og institusjonelle betingelsene for sosialt rettferdighet ett skritt videre. Tabell 1.6 presenterer hovedprinsipper og definisjoner i «Just City»-tilnærmingen.

Tabell 1.6: «Just City» som beskrevet i Medved (2018:420).

Principles	Determinants /Reference points / Definition
Democracy	<ul style="list-style-type: none"> • citizen participation (especially by the disadvantage groups); • redistribution of decision power, redistribution of benefits; • community control over urban polices, in order to ensure local citizens that governmental actions would benefit them; • citizen empowerment; • local consultation; inclusion of community groups; community meetings; • participating in neighbourhood plans; • widespread mobilization / no single minority group activists; • gaining concession in terms of community spaces; • affordable housing; • ability to stop the gentrification; • 'participatory budgeting'
Diversity	<ul style="list-style-type: none"> • from urban designer perspective: 'mixing building types; • from planners' perspectives: "mixed uses or class and racial-ethnic heterogeneity in a housing development or a public space"; • physical heterogeneity that promotes economic and social diversity; inclusion of all city users within the space of the city, regardless of their cultural differences ('the right to the city'); • avoiding 'citadels' of exclusivity; providing housing to encompass a broad income range ('mixed income model'), and forbidding discrimination on the basis of race, ethnicity or disability
Equity	<ul style="list-style-type: none"> • distributional equity (particular concept of fairness in which policy aims at bettering the situation of those who without the state intervention would suffer from relative deprivation); • accessible public transportation (an area of strong equity implication on low-income population); • appropriate forms of tenure (a balance between: private market rental; public, non-profit or cooperative ownership, individual ownership); • linkage between housing and policies for urban regeneration (the designation of uses for areas under redevelopment determines who will benefit from regeneration programmes; to the extent that areas remain or become residential; who will live in them constitutes the core of redevelopment policy)

Source: The Just City principles (Fainstein 2010), regrouped by Author, 2017.

Kjerneprinsippene som vektlegges er demokrati, diversitet og likhet – for alle tre gjelder det at de definatoriske elementene er en blanding av sosiale og fysisk/miljømessige elementer helt i tråd med vårt siktemål om å øke vår forståelse av *lokal* sosial bærekraft. Disse prinsippene og definisjonene av «Just City» vil vi komme tilbake til når vi ser mer eksplisitt på sosial bærekraft i konkrete planleggingsprosesser.

7.1.3 Lokalsamfunnets sosiale bærekraft – erfaringsmessige resultater

Denne andre hoveddimensjonen av sosial bærekraft er noe abstrakt. Den handler om det sosiale livet i lokalsamfunnet, alt det som er vanskelig både å måle og å planlegge for (Opp 2017:299).

Helt grunnleggende mener Dempsey et al (2011:293) at lokalsamfunnets bærekraft handler om evnen til å opprettholde og reprodusere seg selv på et akseptabelt funksjonsnivå. For å klare dette er lokalsamfunnet avhengig av å inneha en hel rekke kvaliteter (Dempsey et al 2011:293-294):

- *Sosial interaksjon* mellom lokalsamfunnets medlemmer
- *Stabilitet* i form av at antall innbyggere opprettholdes og utskiftingen av individuelle innbyggere
- Uformelle og formelle lokale *kollektive institusjoner* som åpner for innbyggerdeltakelse
- *Tillit* mellom lokalsamfunnets medlemmer inkludert trygghet fra trusler
- *Identifisering med og stolthet* over lokalsamfunnet

Til sammen er dette de kollektive kvalitetene det sosiale livet i lokalsamfunnet bygger på. Dempsey et al (2011:294-297) argumenterer for at fem dimensjoner fanger essensen i disse:

1. Sosial interaksjon og sosiale nettverk i lokalsamfunnet (sosial kapital)

Uten sosial interaksjon ville folk i et gitt område være individer som levde hvert slitt separate liv. Ofte brukes sosial kapital for å beskrive denne dimensjonen. Dempsey et al (2011:294) definerer sosial kapital som en sosial organisering som rommer tillit, tette bånd og kunnskap om nettverksrelasjoner med plikter og forventninger. Kapitalen er båndene mellom folk. I lokalsamfunn som er rike på sosial kapital vil en se at de sosiale båndene bidrar til å skape gjensidige handlinger og spontant samarbeid, noe som styrker det sosiale limet (social cohesion) i lokalsamfunnet. Sosial kapital og sosialt lim er ikke utelukkende positivt. Det kommer an på hvor brede og inkluderende disse båndene er – tette bånd mellom deler av et lokalsamfunn kan virke ekskluderende.

2. Deltakelse i kollektive grupper og nettverk i lokalsamfunnet

Denne dimensjonen fanger opp utøvelsen av sosial kapital i praksis gjennom faktisk deltakelse i organiserte aktiviteter. Fra å engasjere seg i en organisasjon eller en tidsbegrenset aksjon til å delta i formelle politiske prosesser og valg.

3. Lokalsamfunnets stabilitet

En viss grad av stabilitet sikrer sosial kontinuitet og tilhørighet, mens høy grad av sosial mobilitet reduserer et steds sosiale bærekraft. Mobiliteten inn og ut av et nabolag kan være et mål på opplevd kvalitet og ivaretagelse av bomiljøet, hvordan man vurderer tilgjengeligheten til tjenester og fasiliteter, samt om nabolaget tilbyr den ønskede blandingen av typen og størrelsen til boligene.

4. Stolthet og stedstilhørighet

En positiv tilhørighet til lokalsamfunnet er et uttrykk for folks glede over nabolaget sitt og en følelse av å ha rett til å høre til. Stedstilhørighet kan komme til uttrykk gjennom felles normer og koder for hvordan man bør opptre i et gitt nabolag. Og dersom disse understøtter kvaliteter folk er opptatt av, kan slike normer avføde stolthet, identitet og tilhørighet.

5. Trygghet og sikkerhet

Trygghet og kvalitet er grunnleggende behov som må tilfredsstilles om en sted skal være sosialt bærekraftig. Folk er avhengig av å føle seg trygge på de arenaene de deltar i og sikre på at naboene vil dem vel. Når et område oppleves trygt og sikkert, understøtter det utvikling av tillit og gjensidighet mellom medlemmene i lokalsamfunnet. Og motsatt, om et sted strever med kriminalitet, nedslitte og forsøplede områder kan det lett havne i en negativ spiral der små negative endringer stimulerer mer antisosial oppførsel og kriminelle handlinger.

De fem dimensjonene representerer et teoretisk ideal som i praksis er både komplekst og inneholder potensielle motsetninger. Slike motsetninger og spenninger er også innbakt i den andre hoveddimensjonen presentert over, det sosiale rettferdighetsidealet. Denne kompleksiteten er imidlertid noe av styrken i sosial bærekraft som begrep. Det er fleksibelt og flytende nok til å muliggjøre dialog og kontinuerlig utvikling i møte med nye utfordringer (Shirazi og Keivan 2019:217, Shirazi et al 2020:3). Samtidig gir sentrale verdier og dimensjoner knyttet til sosial bærekraft et grunnlag for en kunnskapsbasert avveining og prioritering mellom ulike hensyn. I fortsettelsen skal vi derfor utforske hvordan sosial bærekraft, både i teori og praksis, kan videreutvikles og utdypes fra sitt normative utgangspunkt. Målet er å gi begrepet en tydeligere kontekstuell og lokal karakter (Shirazi et al 2020:2) ved å se nærmere på sammenhengen mellom sosial bærekraft i alle dets fasetter og fysiske trekk ved nabolaget.

7.1.4 Sosialt bærekraftige nabolag

Hvorfor er nabolag en interessant ramme for forskning og planleggingspraksis med sikte på å forstå og fremme sosial bærekraft? Shirazi et al (2020:1-2) argumenterer for at nabolaget er en håndterbar og praktisk størrelse å implementere tiltak og policyutvikling for fattigdomsbekjempelse, sosial eksklusjon, og gentrifisering i. Det samme gjelder for intervensjoner med sikte på å påvirke bylivet, som programmer for byfornyelse er et eksempel på. Samtidig har det blitt vanlig å snakke om «bærekraftige lokalsamfunn» og i kjølvannet av dette også «bærekraftige nabolag» som modeller for god byutvikling. Medved (2018:416) oppsummerer nabolagets attraksjon for politikk, forskning og planlegging slik:

... the neighbourhood as a complex ecosystem (...) embodies the essential local habitat for humans, providing not only shelter but also a network of social support and opportunities for a wide range of leisure, cultural and economic activities. The neighbourhood as a social / urban form represents a special open, permeable and at the same time 'closed' / defined urban cell, which has a proper identity, a uniqueness in its functioning.

Nabolaget gir altså en ramme for å forstå, men også i praksis skape, levende, sosialt sammenbundne samfunn med høy livskvalitet. Og dermed også et utgangspunkt for diskusjoner om hvilke karaktertrekk et sosialt bærekraftig nabolag bør ha og hvilke prinsipper et sosialt bærekraftig nabolag bør strekke seg mot.

Bidragene som løftes fram her har alle nabolaget som utgangspunkt for sine analyser. De setter fokus på forholdet mellom fortetting og kompakt byutvikling på den ene siden, og sosial bærekraft på den andre. De faller imidlertid i to ulike forskningstradisjoner. Et knippe artikler innenfor en samfunnsgeografisk og sosiologisk tradisjon gjør en bred diskusjon av dette forholdet basert på dokumentanalyse og intervjuer knyttet til planlegging og planer om fortetting på bynivå og i spesifikke områder både nasjonalt og internasjonalt (Debrunner et al 2020, Oakley 2014, Andersen og Skrede 2017). Disse artiklene konkluderer med at intensjonene om sosialt bærekraftig fortetting ikke er ivarettatt i gjennomføringen av fortetningsplanene. Særlig rettes fokus mot en manglende tilgang på rimelige boligløsninger i fortetningsområder, og dermed at planene feiler i å skape sosialt rettferdig tilgang på boliger.

Det andre knippet artikler representerer en planforskningstradisjon og gjør en mer inngående identifisering av sentrale faktorer for å forstå sammenhengen mellom fysisk form og sosial bærekraft, samt analyser av slike sammenhenger (Mouratidis 2018a, 2018b, 2019, Kytta et al 2016, Ala-Mantila et al 2017, Arundel og Roald 2017, Medved et al 2020, Dempsey et al 2012). Disse artiklene nyanserer konklusjonene til den første gruppen artikler ved å isolere effekten av ulike fysiske faktorer på ulike former for sosial bærekraft. Deres konklusjoner er mer positive med hensyn til hvorvidt kompakt byutvikling har potensial for å skape sosial bærekraft. Disse artiklene bidrar med funn som bidrar til å kaste lys på vår intensjon om å forstå ulike former for sosial bærekraft i forhold til lokalsamfunnet som fysisk og materiell ramme. I det følgende vil derfor resultater i planartiklene presenteres.

Særlig interessant for vårt formål er fire nordiske artikler som ser på sammenhengen mellom nabolagets karakter og ulike mål på sosial bærekraft (Ala-Mantila et al 2017, Mouratidis 2018a, 2018b, 2019, Kytta et al 2016). Her er man opptatt av hvilken effekt nabolagets kompakthet har for folks tilfredshet med nabolaget og deres grad av egenopplevd trivsel. Utgangspunktet for artiklene er internasjonale studier som konkluderer med at det synes å eksistere et «kompakt-by paradoks» som består i at til tross for at kompakte byformer anses for å være den mest miljømessig bærekraftige arealbruksformen, synes folks livskvalitet i slike områder å bli forringet (Mouratidis 2018a:2409). Den internasjonale forskningen finner altså at høy fortetningsgrad synes å ha negativ effekt på livskvaliteten. Imidlertid spriker forskningsresultatene når en forsøker å isolere årsaker til at det er slik, og når en forsøker å utforske den faktiske sammenhengen mellom

fortetting og sosial bærekraft. Den kompakte byens sosiale bærekraft består av flere og potensielt motstridende faktorer som gjør at den konkrete konteksten har stor betydning (Kyttä et al 2016:51). Vi kan altså ikke anta at det eksisterer en universell sammenheng mellom strukturelle, fysiske variabler og resultater i form av sosial bærekraft (Kyttä et al 2016:34). For eksempel kan tetthet påvirke atferd forskjellig i sentrumsområder sammenlignet med forstadsområder. Effekten av kompakthet på atferd kan med andre ord modereres eller forsterkes etter kontekst.

Mye av forskningen til nå har basert seg på data fra nordamerikanske byer. Spørsmålet de nordiske artiklene stiller er om funnene derfra har gyldighet i en nordisk kontekst. Helt overordnet viser det seg at det har de ikke. Nordiske byer har klart å unngå flere av de viktigste negative faktorene som skaper utfordringer i mange internasjonale byer (Ala-Mantial et al 2017, Mouratidis 2018a, 2018b, Kyttä et al 2016). Men hvilke kvaliteter er det viktig at en integrerer i fortettingen for at folk skal trives i disse områdene? Og hvilke kvaliteter bidrar fortettingen med i seg selv som folk verdsetter? Et naturlig sted å starte i utforskningen av disse spørsmålene er hvordan et nabolag defineres og hvordan sosial bærekraft operasjonaliseres i de ulike artiklene i datasettet vårt.

Nabolag ligger geografisk mellom husholdet på mikronivå og byen eller regionen på makronivå. Nabolaget utgjør folks daglige arena og er gjenstand for politikk, planlegging og intervensjoner – og er samtidig en aktuell avgrensning for forskning fordi det gir rom for nærstudier og sammenlikning av ulike nabolag med forskjellige karakteristika (Mouratidis 2018b:26). Artiklene baserer seg på en kombinasjon av objektive og subjektive faktorer for å beskrive et nabolags karakter. De objektive faktorene består gjerne av mål på stedets befolkningstetthet, frekvens og avstand til kollektivtransport, tilgjengelighet (avstand) til offentlige/grønne områder, til tjenester og til (et mangfold av) kommersielle og kulturelle tilbud, samt ulike mål på bygningenes utforming og sammensetning og karakteristika ved design og nettverket av gater (for eksempel for å kunne måle gå-vennlighet) (Mouratidis 2018a, 2018b, Ala-Mantila 2017, Kyttä et al 2016). Disse fysiske, objektive faktorene sees i lys av en annen type objektive faktorer som måler det sosio-demografiske eller sosio-økonomiske, som alder, kjønn, om en er gift/har samboer, arbeid, utdanning og inntekt (ibid). På den måten kan en kontrollere om eventuelle årsakssammenhenger mellom fysisk form og sosial bærekraft egentlig henger sammen med sosio-demografiske eller sosioøkonomiske trekk ved nabolaget. Til slutt vektlegger artiklene subjektive faktorer som måler folks opplevelse av å bo i et gitt nabolag. Faktorer som går igjen i artiklene er opplevelse av trygghet, støy, renhet/forsøpling, nære naborelasjoner, tilhørighet og attraktivitet/estetiske kvaliteter (ibid). Her kjenner vi igjen flere av «New Urbanism» sine prinsipper i de objektive faktorene, mens de subjektive faktorene er et ekstra bidrag til dette skjemaet.

Artiklene er særlig opptatt av å måle effekten av fortetting. Et nabolags kompakthet kan forstås som høy befolkningstetthet, høy tilgang til kollektivtransport, tjenester og et mangfold av rekreative og kommersielle tilbud (Mouratidis 2018a). Sosial bærekraft måles på ulike måter, både som «tilfredshet med nabolaget» (Mouratidis 2018a), subjektiv trivsel, forstått som tilfredshet med livet, følelse av mening³ og følelsesmessig trivsel/affeksjon (Mouratidis 2018b:29, 2019), eller forstått som glede og livskvalitet (Ala-Mantila 2017, Kyttä et al 2016).

Sammenhengen mellom de objektive og subjektive nabolagsfaktorene på den ene siden og variablene som måler sosial bærekraft på den andre er kompleks. Flere av artiklene går derfor grundig igjennom sammenhengen mellom enkeltvariabler. Det er det ikke formålstjenlig å gjøre her. Av interesse er snarere sammenfallet i artiklenes hovedkonklusjoner. For det første finner de at folk som bor i kompakte, urbane nabolag i Osloområdet (Mouratidis 2018b, 2019) og Helsinkiområdet (Ala-Matila et al 2017, Kyttä et al 2016) generelt er mer fornøyd med nabolaget sitt enn i mer spredte områder. Unntaket er barnefamilier, hvor tilfredsheten er like stor i spredtbygde områder som i kompakte områder. Om en ser nærmere på de ulike

³ Mouratidis opererer med "eudaimonia" som ifølge Britannica er beskrevet av Aristoteles som: "the condition of human flourishing or of living well"; [eudaimonia | Definition & Facts | Britannica](#)

nabolagsfaktorene er det særlig tilgjengeligheten til ulike tjenester og tilbud som verdsettes i fortettingsområder. Spesielt er tilgjengeligheten til matbutikker, restauranter og barer viktige for folks trivsel. For det andre finner de, i likhet med andre studier, at graden av opplevd trygghet i tettbygde nabolag har en sterk betydning for folks trivsel og livskvalitet – fortettingsprosesser må derfor legge stor vekt på slike kvaliteter når områder utvikles og utformes. Her scorer spredte områder høyere enn kompakte (Mouratidis 2018a).

Disse resultatene viser betydningen av forskning som bygger på empiri som er relevant for norske og nordiske forhold. Nordiske byer er ikke like preget av en opphopning av negative nabolagsfaktorer som en finner i byer internasjonalt. En av artiklene i datasettet sammenlikner britiske byer med ulik grad av tetthet og finner i likhet med i nordamerikanske byer at de befolkningstette urbane områdene er mer preget av manglende vedlikehold og redusert kvalitet på åpne og grønne områder, og at dette oppleves utrygt (Dempsey et al 2012:133). Videre viser internasjonal forskning at støy, trafikk, forsøpling, manglende tilgang til grøntstruktur og til tjenester og fasiliteter er et særtrekk ved kompakte nabolag i byer internasjonalt (Mouratidis 2018a). Slike faktorer bør dermed være gjenstand for ekstra oppmerksomhet når kompakte byområder skapes. Om kompakte byer i likhet med Oslo- og Helsinkiområdet imidlertid har gode og tilgjengelige tjenester, fasiliteter og grønne områder og ikke oppleves utrygge eller er utsatt for støy, trafikk og forsøpling, er kompakt byutvikling ikke bare miljømessig bærekraftig, men også sosialt bærekraftig. Kytta et al 2016:52 sier det slik:

... an optimal level of urban density can be found where access to services and facilities can be guaranteed without overwhelming urban problems such as pollution and traffic congestion (...) Possible measures can include investments in accessibility by walking and cycling as well as a careful consideration of those services that best facilitate smooth everyday life.

At det fortettes med kvalitet er derfor essensielt for sosial bærekraft. Kompakt byutvikling omkring knutepunkter for offentlig transport er dagens gullstandard for god planlegging. For å sikre at slike nabolag oppleves sosialt bærekraftige vil det være viktig at planleggingen sørger for god tilgjengelighet til et mangfold av tjenester og tilbud, samt at man er villige til å investere i møteplasser som kan skape grunnlag for trygghet og etablering av nære relasjoner, og til sist at det sørges for god støy- og trafikkskjerming. Som vi skal se, reiser imidlertid fortetting fordelingsmessige spørsmål som vil beskrives senere i dette kapitlet.

Tilsvarende positive sammenheng mellom kompakthet og sosial bærekraft finner en også i andre europeiske byer:

Amsterdam undoubtedly represents a different environment to North American cities where most other studies have been undertaken and has a successful central planning tradition while being characterized by 'high-quality' high-density urban form shaped by a social democratic tradition that has favoured deep investment in social forms of housing and neighbourhood design rooted in collectivist ideals (Arundel and Roald 2017:49).

Denne formen for byutvikling, der en søker å kombinere og optimalisere økonomisk, miljømessig og sosial bærekraft samtidig er med andre ord en europeisk, ikke global trend (Mouratidis 2018a, Arundel og Roald 2017). Andre deler av verden har ikke på samme måte utviklet planhensyn og planvirkemidler med hensikt å styrke sosial bærekraft.

Denne seksjonen startet med å henvise til «kompakt-by paradokset» hvor kompakt byutvikling er miljømessig, men ikke sosialt, bærekraftig og at denne konklusjonen hovedsakelig baserer seg på nordamerikanske byer. Når Medved et al (2020) sammenlikner nabolag i europeiske (Freiburg og Stockholm) og asiatiske (Seongnam og Qingdao) «økobyer», finner de at byutviklingen i de asiatiske nabolagene er kjennetegnet av å være store teknologi-orienterte transformasjoner av naturområder og eksisterende samfunn uten en integrert sosial agenda.

7.1.5 Nabolaget som oppvekstarena – effekter for barns sosiale bærekraft

Nabolag som oppvekstarena er lite studert i Norge. Likevel vet man at ulike lokalmiljø gir ulike muligheter for barn og unge – nabolaget kan både være en ressurs og en utfordring. Ifølge Brattbakk og Andersen (2017), som har studert nabolageffekter i Oslo samt gått igjennom internasjonal og nasjonal forskningslitteratur, kan nabolaget styrke eller svekke barns «kapital» i ulike former. Med kapital mener de ressurser som er konverterbare, de kan brukes til å oppnå noe annet. Følgende kapitalformer og potensielle nabolageffekter identifiseres (Brattbakk og Andersen 2017:8):

- *Sosial kapital* i form av informasjon og kunnskap om utdannings- og arbeidsmuligheter, eventuelt tilgang til kriminelle eller belastede miljøer
- *Kulturell kapital* i form av språk, kunnskaper, ambisjoner og generelle sosiokulturelle ferdigheter
- *Økonomisk kapital* i form av lokale arbeidsmuligheter og mulighet for å «bygge en CV»

Tilgangen på disse kapitalformene i nabolaget påvirker hvilke livsmuligheter oppvekststedet gir – de påvirker både mulighetene til å lykkes i utdanningssystemet, tilgang til jobber og å skaffe seg en inntekt. Til sammen legger dette grunnlaget for den enkeltes sosiale mobilitet. Forfatterne understreker at nabolaget ikke har større betydning enn andre arenaer, som familie, venner og skole, men at nærmiljøet i likhet og samspill med disse andre arenaene har betydning for den enkeltes livssjanser og mulighetsrom. Likevel er det slik at nabolaget ikke har samme effekt for alle. Noen påvirkes mer enn andre (Brattbakk og Andersen 2017:7-8):

- Gutter mer enn jenter
- Eldre barn mer enn yngre (eldre eksponeres mer for nabolaget)
- De fra hjem med lavere sosioøkonomisk status mer enn de fra høy (utdanning og inntekt)

Hva kan gjøres for å redusere nabolageffektene beskrevet over? Brattbakk og Andersen mener statlig utjevningsspolitikk har aller størst effekt, men også omfordeling mellom ulike deler av kommunen og målrettede grep som «områdeløft».

7.2 Sosialt bærekraftige lokalsamfunn i praksis

Hvordan kan planlegging, medvirkning og samskaping bidra til å fremme sosial bærekraft?

Hva er sentrale oppvekstarenaer og hvilke faktorer fremmer og hemmer sosial bærekraft på disse?

Hva er viktige elementer i det styrkebaserte perspektivet både internt i kommuneorganisasjonen og i stedsutviklingen?

7.2.1 Sosialt bærekraftig planleggingspraksis

Trudeau (2018) er en av få forskere som tar utfordringen som ligger i Brattbakk og Andersens funn. Hans utgangspunkt er at mye av forskningen på dette området nøyer seg med å påpeke fraværet av sosial rettferdighet i stedsutvikling og planlegging. Han ønsker å ta en mer konstruktiv tilnærming, ved å studere noen prosesser hvor de faktisk har fått det til og lære fra disse. Empirien hans kommer fra ni utbyggingsprosjekter i USA.

Trudeau viser at en kjerneutfordring for sosialt bærekraftig lokalsamfunnsutvikling er å løse motsetningen som ofte eksisterer mellom de to grunnpillarene i sosial bærekraft slik Dempsey og Opp definerer det – mellom sosial rettferdighet på den ene siden og det han omtaler som lokalsamfunnets levedyktighet på den andre. Sosial rettferdighet, i likhet med andre endringsforslag som fortetting, tiltak for å redusere bilbruk, osv, innebærer en endring i det bestående. Dermed står de i fare for å utfordre lokalsamfunnet slik det er – dets tradisjoner, praksiser og verdier som gir grunnlag for stolthet, stabilitet, trygghet og deltakelse (Trudeau 2018:602). Han setter seg fore å studere hvordan slike motsetninger kan løses i praksis.

En helt essensiell aktør i stedsutviklingen er ifølge Trudeau (2018:603) «utviklingskoalisjonen» («development community») som består av de som deltar i utviklingsprosessen, fortolker planleggings- og designideer og oversetter dem til praksis i konkrete prosjekter. Utviklingskoalisjonen består av ulike aktører, som arkitektfirmaer, offentlige planleggere, politikere, utbyggere, konsulenter og filantropiske organisasjoner. Hvordan de velger å gå fram er naturlig nok viktig for resultatet. Tre faktorer blir identifisert som viktige når man, i hans tilfelle, skal fremme utviklingen av rimelige boliger (affordable housing) i utbyggingsprosjekter. Disse er:

- Å integrere sosial rettferdighet inn som en del av prosjektets (eller planens) visjon slik at denne verdien ligger inne fra start.
- Å skape en tydelig link mellom sosial rettferdighet og tilføring av kvaliteter til lokalsamfunnet, som grønne områder, tjenester eller lignende
- Å legge inn «tålmodig kapital» i prosjektet, dvs. kapital som ikke forventer kortsiktig gevinst og som ønsker å støtte opp om andre målsettinger som ikke måles i penger.

Til sammen utgjør disse punktene en blanding av tiltak og praksiser som enten direkte eller indirekte påvirker resultatet av planprosessen. Innføringen av tålmodig kapital er et eksempel på et slikt direkte virkemiddel, tilføring av nærmiljøkvaliteter likeså. Mens indirekte virkemidler her handler om å sette rammer for prosessen og skape en felles forståelse av hvorfor sosialt rettferdige tiltak er viktige. Trudeau (2018:607) viser hvordan man i ett av casene omtalte utviklingen av rimelige boliger som:

... "workforce housing," that is, creating housing opportunities for people who are essential to a local economy".

Dermed går en fra negative konnotasjoner til å løfte fram at lokalsamfunnet er avhengig av gruppene som er tenkt inn i de rimelige boligene.

Artikkelen viser betydningen av å ha et bevisst forhold til hva de verdier en ønsker å fremme representerer av kvaliteter, men også hvordan disse kvalitetene kan støte an mot andre verdier i lokalsamfunnet. Et første sted å starte er at interessemotsetningene må løftes fram snarere enn å ignoreres. Utfordringen er at dette krever tid. Planprosjekter har ofte et knapt tidsskjema. Det taler for at interessemotsetningene må gis oppmerksomhet på et tidligere stadium enn detaljreguleringen (hvor konflikter ofte viser seg), i utviklingen av kommuneplanen eller planprogrammet. Drammen er et eksempel som underbygger Trudeaus funn. På spørsmål om hva som kan forklare Drammens transformasjon fra grå til grønn by, svarte fem av de mest sentrale planleggerne at ved siden av statlige investeringer var utvikling av en felles visjon den

viktigste forklaringen⁴. Altså var både en felles plattform for hvor en ville gå, og tålmodig kapital tilstede.

7.2.2 Effekten av medvirkning og samskaping for lokal sosial bærekraft

Betydningen av den tidlige innretningen til planprosesser og av å integrere samskaping fra start støttes av to artikler av Medved (2017, 2018). Han sammenlikner to framstående eksempler på bærekraftige nabolag; Vauban i Freiburg og Västra Havnen i Malmö. De representerer to ulike tilnærminger til utviklingen av slike nabolag, en ovenfra-og-ned-tilnærming (Västra Havnen) og en nedenfra-og-opp-tilnærming (Vauban). I Västra Havnen er det kommunen som er viktigste driver. De satt sammen flere arkitekt- og utbyggerteam og engasjerte kommersielle utbyggere som til sammen utgjorde de viktigste aktørene i prosessen (Medved 2017:117). Målet var å transformere et tidligere industriområde til et eksempel på bærekraftig byutvikling og styrke Malmö som et attraktivt sted å bo og investere. Utviklingen av Vauban ble snarere drevet fram som et samarbeid mellom kommunen, som en døråpner for prosessen, og en hel rekke ulike sivilsamfunnsaktører – fra en aktivistisk organisasjon av husokkupanter, nærmiljøorganisasjonen Forum Vauban, til ulike non-profit organisasjoner og boligkooperativer. Forum Vauban ble anerkjent som en legitim partner og bidro til å gjøre løsningene i nabolaget mer radikale både sosialt og miljømessig. Omstillingen av Vauban fra fransk militærforlegning til boligområde kan karakteriseres som en radikal form for økosentrisme med en lokal grasrottilnærming med sikte på å skape dyp miljømessig og kulturell omstilling (ibid).

Medved (2018:428) finner at denne forskjellen i den organisatoriske riggingen av prosjektet hang i når planene skulle realiseres:

... the initial implementation approach is crucial as it constructs a relatively durable neighbourhood social-relation system, which enables (in Vauban) or restrains (in Western Harbour) the social interaction of local citizens.

Den primære aktøren i Västra Havnen er kommunen, mens Vauban har bygget opp et mangfold av gjensidig forbundne aktører som til sammen utgjør et unikt lokalt økosystem. Hvilken betydning har denne forskjellen for disse stedenes sosiale bærekraft? Har styringsmodellen en betydning?

Når det gjelder grad av bærekraft i tråd med «New Urbanism» presentert tidligere er det lite forskjell på de to stedene. Begge oppfyller så godt som alle kriteriene. Men noen av løsningene er mer radikale i Vauban og Vaubans styringsmodell er mer robust, fordi den hviler på flere aktører og kan derfor spille på ulike aktører i videreutviklingen av nabolaget. Vaubans modell vurderes også som mer sosialt bærekraftig (Medved 2017:120). Nabolaget inneholder mer av det som ikke kan reguleres og tegnes inn på kart: sosiale møteplasser og aktiviteter. Området har et stort offentlig tilgjengelig areal hvor det foregår en rekke sosiale aktiviteter og tilbud, samtidig som de også har et felles uteareal hvor det arrangeres et organisk marked to ganger pr. uke og et byttemarked en gang i måneden. Gjennom en bredere sammensetning av aktører i utformingen og implementeringen av området har Vauban lyktes med å skape et sosialt lim i lokalsamfunnet, det Dempsey et al (2011) omtaler som «lokalsamfunnets bærekraft» som skaper grunnlag for sosial omgang, etablering av sosiale bånd og tillit mellom folk.

Eksempelene Medved trekker fram har imidlertid et annet og mer utfordrende funn. Ingen av de to modellene har klart å være sosialt inkluderende over tid. De feiler med andre ord på Demsey et als (2011) andre hoveddimensjon, sosial rettferdighet. Sett i lys av prinsipper for «Just City» skårer Vauban i utgangspunktet høyt på «demokrati» gjennom sitt fokus på direkte demokrati (Medved 2018:422). Imidlertid førte en utvidelse av området til at de opprinnelige «øko-pionerne» fikk tilslutning av nye beboere som ikke engasjerte seg like bredt og intenst i utviklingen av

⁴ På direkte spørsmål i seminar om lærdommer fra Drammens planlegging.

lokalsamfunnet. Engasjementet syntes dermed over tid å bli opprettholdt av en minoritetsgruppe, noe som bryter med intensjonen som ligger innbakt i Just City, hvor idealet er at et mangfold aktører engasjeres. Västra Havnen manglet imidlertid fra begynnelsen av dette elementet. Demokratiske hensyn i tråd med «Just City» ble ivaretatt av tradisjonelle høringer med lite rom for samskaping og toveis dialog.

Begge nabolagene hadde som mål, og utviklet også mekanismer for, å sikre sosial heterogenitet gjennom å legge inn rimelige boliger i området. Noe som potensielt styrker det sosiale mangfoldet («Diversity» i Just City tilnærmingen). Imidlertid ble disse tiltakene over tid vannet ut slik at boligene i både Vauban og Västra Havnen nå er av de dyreste i Freiburg og Malmö (Medved 2017, 2018). En viktig lærdom fra disse byene er derfor at om den inkluderende innretningen og fokuset på sosial bærekraft skal vare over tid, må en ha kontinuerlig oppmerksomhet om det. Bærekraftige nabolag er samtidig attraktive nabolag – de gir tilgjengelighet til en masse ulike goder; grønne områder, sosiale møteplasser, fornybare energiløsninger, nyskapende og menneskevennlig arkitektur. Dermed er folk villige til å betale en dyr pris for å skaffe seg en bolig der. Resultatet er at områdene gentrifiseres over tid. Om en skal ivareta hensynet til sosial rettferdighet synes det som man er avhengig av å utvikle nye modeller som er i stand til å sikre kontinuitet både i aktørbredden i samskapingsprosessene og tilgjengelighet for de med midlere eller lave inntekter. Medved (2018:428) foreslår:

... Perhaps the answer could be in the establishment of a special 'legal status' of the neighbourhood urban area which could set long-term affordable rent, or the legal empowerment of the local resident representatives, or any other urban policy that promotes social equality.

Forslaget er åpent, her antydes både en ovenfra-og-ned-tilnærming (legal status) og en nedenfra-og-opp-tilnærming (legal empowerment), uten at det er veldig klart hva dette vil innebære i praksis. Her vil trolig både en kombinasjon av de to og vektlegging av en av dem være mulig for å styrke ivaretagelsen av sosial heterogenitet. Dette er et prematurt område hvor praksiser bare så vidt er i ferd med å utvikles, særlig i en norsk kontekst hvor vi har liten tradisjon for sosial boligpolitikk.

7.3 Identifisering av målkonflikter og dilemmaer

Hvilke målkonflikter og dilemmaer opptrer i kjølvannet av sosialt bærekraftig lokalsamfunnsutvikling?

Sosial bærekraft er ikke absolutt eller konstant, det er et dynamisk begrep som stadig er i utvikling ved at det påvirkes av kontekstuelle endringer, men også endrede perspektiver og verdier (Dempsey et al 2011). Det bærer også i seg en rekke motstridende hensyn som kommer til overflaten når en beveger seg fra å definere og operasjonalisere lokal sosial bærekraft som begrep til å sette det ut i livet i konkrete politiske vedtak og planleggingsprosesser. Et lite knippe artikler peker på hvordan en kan navigere for å ta hensyn til og håndtere slike konflikter og dilemmaer.

7.3.1 Å tilpasse idealer om bærekraftig utvikling til det bestående

Motsetninger eksisterer både mellom de ulike bærekraftdimensjonene og innenfor den sosiale bærekraftdimensjonen. Vallance et al (2011) gir et grunnlag for å forstå hvilke dynamikker som kan settes i gang i kjølvannet av planlegging med intensjoner om å skape bærekraftige

lokalsamfunn. De er en av få som tidlig pekte på spenningen mellom eksisterende verdier og vaner på den ene siden og politiske endringer for å styrke klima- og miljøhensyn på den andre. De opererer med begrepet «maintenance sosial sustainability», som kan oversettes til noe sånt som «opprettholdende» eller «vedlikeholdende» sosial bærekraft. De definerer dette som en type sosial bærekraft som:

... Speaks to the traditions, practices, preferences and places people would like to see maintained (sustained) or improved, such as low-density suburban living, the use of the private car, and the preservation of natural landscapes (Vallance et al 2011:344)

Når folk eksponeres for planlagte endringer i sitt område mobiliseres motstand fordi:

... People may actively resist making changes that they believe detracts from their established and preferred ways of living (Vallance et al 2011:345).

Vallance et al argumenterer for at det er viktig å forstå grunnene til denne motstanden om en skal lykkes med å nå og iverksette klima- og miljøtiltak, og følgelig unngå at de blir kontraproduktive.

Forfatterne mener det ofte underkjennes at ønsket om å skape mer miljømessig bærekraftige og klimavennlige lokalsamfunn er basert på et nær utopisk ideal. Realiseringen av disse idealene innebærer å bryte med det eksisterende. Fortetting er et eksempel på et miljø- og klimahensyn som utfordrer sosiale verdier og hensyn. Både inngrodde mobilitetsmønstre i form av bilkjøring, folks stedstilhørighet og sosiale relasjoner kan oppleves å bli satt under press som følge av fortetting. Hva kan man gjøre for å unngå eller dempe slike konflikter og spenninger? Vallance et al (2011:346) mener en vei å gå er å fokusere mer på de praktiske implikasjonene av for eksempel fortettingstiltak enn at de er vitenskapelige eller politiske «korrekte». Noe som innebærer at tiltakene i større grad tilpasses og/eller forholder seg aktivt til de verdiene det er viktig for befolkningen å opprettholde.

7.3.2 Å gjøre planleggingsprosesser tilstrekkelig åpne

Her er de på linje med Franklin og Dunkley (2017:1513) som mener det er viktig å sørge for at folk med ulik identitet kan lese seg inn i visjonen og/eller endringsprosessen ved å skape en inkluderende, heller enn ekskluderende forståelse av hva en bærekraftig lokalsamfunnspraksis består av. Dermed blir hvordan slike prosesser og prosjekter rammes inn viktig, hvilken «merkelapp» man setter man på strategier og prosjekter. Franklin og Dunkley sier det slik:

... the continued shorthand use of a green identity-based approach by government, funding councils, media organisations, and many other external bodies, as a way of seeking out and categorising community projects and groups, is (...) increasingly problematic.

Her peker de på et vedvarende dilemma i slike prosesser. Å sørge for å skape en felles plattform som gir forutsigbarhet til en gitt prosess eller prosjekt på den ene siden, samtidig som en har en tilstrekkelig fleksibilitet som gjør det mulig for grupper utenfor «menigheten» å bidra med sine ideer og tilnærminger uten at ambisjonsnivået vannes ut på den andre siden (Dassen et al 2013).

Johansons (2015) analyse av et offentlig-privat prosjekt for sosial bærekraft i Malmø kompletterer argumentene til Vallance et al. Her rettes fokus på dynamikken, ikke mellom kommunen og befolkningen, men snarere mellom kommunale planleggere og private utbyggere. Kommunen som politisk og agendasettende aktør og utbyggerne som økonomisk aktør utgjør til sammen en grunnforutsetning for stedsutvikling. Disse er gjensidig avhengig av hverandres ressurser om det skal skje (en sosialt bærekraftig) endring i et lokalsamfunn.

Johanson (2015) finner at utfordringen når det gjelder å skape sosial bærekraft ikke ligger i en uenighet knyttet til selve målsettingen, oppslutningen om ideen om sosial bærekraft er sterk. Det er når en beveger seg fra overordnet strategi til operasjonalisering og iverksetting av ideene at interessemotsetninger og dilemmaer kommer til overflaten. I studien til Johanson handlet prosjektet om å få til en sosial bærekraftig utvikling i Rosengård, en bydel i Malmø med store sosio-økonomiske utfordringer og tidvis sterke konflikter mellom befolkningen som i hovedsak er utenlandskfødte på den ene siden og myndighetene på den andre. Ved hjelp av EU-finansiering og nasjonal økonomisk støtte ønsket Malmø å utvikle bydelen i tråd med resten av byen, hvor bærekraftig utvikling har vært en rettesnor for utviklingen av miljømessig bærekraftige boområder med vekt på innovativ økonomisk utvikling. Ønsket var at samarbeidet mellom offentlige og private aktører skulle resultere i bygging av nye boliger og etablering av småskala arbeidsplasser samt levende sosiale møteplasser. Men hva skjer når denne normen forsøkes innført i et sosioøkonomisk svakt område (Johanson 2015:238)?

Sett fra utbyggeres side representerer områder som Rosengård en større økonomisk risiko å investere i. Betalingsviljen er lavere, og de er utrygge på om investeringene vil betale seg. Når kommunen forsøkte å få dem med på å skape det Johanson (2015:243) beskriver som:

... An urban area with cool cafes, grocery stores with ecological products, and a young, urban middle class.

Utbyggerne svarte med spørsmål om hvordan dette skulle finansieres – på grunn av fordommene til området var de ikke overbevist om at slike investeringer ville betale seg. Både myndighetene og utbyggerne ble sittende fast i sine posisjoner, noe som til slutt resulterte i at prosjektet strandet. Hovedårsaken til at det endte slik ligger ifølge Johanson i at planleggerne ikke klarte å ta inn over seg motforestillingene til utbyggerne. På grunn av tidsnød i prosjektet ble disse ignorert.

Studien reiser flere interessante spørsmål med relevans for stedsutvikling generelt, og bærekraftig utvikling som målsetting spesielt. Den peker på en ofte uuttalt men like fullt grunnleggende spenning som også ligger innbakt i Vallance sin studie; nemlig hvordan en skal klare å utvikle og legge til grunn visjoner om god samfunnsutvikling, samtidig som man har en åpenhet for nye ideer og pragmatiske løsninger når ideene operasjonaliseres. Utfordringen ligger i å holde fast ved viktige prinsipper samtidig som man er åpen for nye impulser uten at dette ikke fører til at man viderefører status quo. Paradokset er at idealet om sosial bærekraft som et progressivt ønske om en ny kurs i seg selv kan bli en tvangstrøye og stenge for nye ideer.

7.3.3 Å gjøre bærekraftidealer mer inkluderende

Kohon (2018) operer i det samme landskapet som Vallance og Johanson, ved å peke på innebygde motsetninger som ligger innbakt i idealet om sosial bærekraft. Hennes studie av lokalsamfunnsutvikling på nabolagsnivå med sosial bærekraft som siktemål i Japan, USA og Danmark bærer i seg mange spørsmål til ettertanke. På et aggregert nivå handler studien om den innebygde spenningen mellom *relativisme*, å vise åpenhet og være sosialt inkluderende overfor alle grupper og aktiviteter versus *dogmatisme*, som i positiv forstand handler om å holde fast ved noen grunnleggende verdier som både de som bor og opererer i lokalsamfunnet må holde seg innenfor. Noe av problemet, argumenterer hun, er at sosial bærekraft har en iboende subjektivitet i seg – hva en legger i sosial bærekraft kan variere fra person til person og fra kultur til kultur. Dermed blir det vanskelig å sette nivået eller grensen for hva som anses som sosialt bærekraftig. Hun finner i sin studie at særlig er dette vanskelig i forhold til aktiviteter som er avvikende – som seksuelle tjenester tilbudt i massasjehytter – og overfor grupper som er vanskelig å integrere – som nyankomne innvandrere og andre stille stemmer, som eldre og funksjonshemmede. De tre nabolagene hun studerer strever med å forholde seg til disse avvikene.

Håndteringsmekanismene de finner fram til er ifølge henne enten *eksplisitt ekskluderende*, som innebærer at en for eksempel strammer inn på reguleringsbestemmelsene, eller *implisitt ekskluderende* ved at en lar forutinntatte oppfatninger og antakelser om hva avvikende grupper mener eller ønsker uten å direkte involvere dem i beslutningsprosesser (Kohon 2018:20). Mer enn å komme med klare løsninger på dilemmaet mellom relativisme og åpenhet på den ene siden og dogmatisme og forsvar av grunnleggende verdier på den andre, avslutter hun med en rekke spørsmål som er interessante å ta med videre i utforskningen av sosialt bærekraftige lokalsamfunn:

What are the limits of inclusion? Should the gate be wide-open to include every possible community actor in neighborhood space and in institutional processes? Or should the gate be more selective? If so, who are the appropriate gatekeepers? Whose judgment is right or best? Are there legitimate activities or lifestyles that should be considered? In socially sustainable urban communities, what does inclusion really mean? At what scale should decisions be made? In the case of NIMBY attitudes (...) should the city mediate to ensure inclusion, enforce rules, and enforce codes? Should the city be involved in helping communities to take action to remove [embarrassing activities] from the community? What does social sustainability mean in this context? (Kohon 2018:21)

Hun avrunder med å bemerke at mens forskningen ufortrødent strever videre med å definere og operasjonalisere sosial bærekraft, arbeider kommuner og lokalsamfunn med å planlegge for, og navigere, i denne myriaden av uløste spørsmål og konflikter som oppstår når en forsøker å realisere idealet om sosial bærekraft (ibid).

8 Oppsummering

Vi startet dypdykket i datasettet med et sett spørsmål som ga retning til utforskningen av *definisjonen av lokal sosial bærekraft, sosialt bærekraftige lokalsamfunn i praksis og identifisering av målkonflikter og dilemmaer*.

1. Hvilke variabler operasjonaliserer sosial bærekraft?
2. Hva er sammenhengen mellom sosial bærekraft og den lokale fysiske, kulturelle, geografiske og institusjonelle konteksten?
3. Hvordan kan planlegging, medvirkning og samskaping bidra til å fremme sosial bærekraft?
4. Hva er sentrale oppvekstarenaer og hvilke faktorer fremmer og hemmer sosial bærekraft på disse?
5. Hva er viktige elementer i det styrkebaserte perspektivet/samskaping både internt i kommuneorganisasjonen og i stedsutviklingen?
6. Hvilke målkonflikter og dilemmaer opptrer i kjølvannet av sosialt bærekraftig lokalsamfunnsutvikling?

I hvilken grad belyser de artiklene vi har dykket ned i disse spørsmålene?

8.1 Hovedfunn

Dypdykket startet med å se lokal sosial bærekraft i lys av dagens dominerende planparadigme. Det er sterkt influert av en plan- og designbevegelse kalt «New Urbanism» hvor utviklingen av kompakte byer ble ansett som en løsning på byspredningens sosiale og miljømessige omkostninger. Om vi ser denne modellen opp mot definisjonen av lokal sosial bærekraft finner vi at den hovedsakelig støtter opp om den ene av de to dimensjonene som presenteres i artiklene. Her defineres lokal sosial bærekraft som en kombinasjon av *sosialt rettferdig* tilgang til goder og muligheter i lokalsamfunnet og understøtting og utvikling av et *sosialt lim* mellom lokalsamfunnets innbyggere uttrykt gjennom høy grad av sosial kapital, engasjement, stabilitet tilhørighet og trygghet. Det er først og fremst sistnevnte som får fokus i den praktiske planleggingen og utviklingen av byer og nabolag. Imidlertid er det slik at mens møteplasser og offentlige rom relativt enkelt kan reguleres inn i areal- og detaljplaner, er det vanskeligere å sikre at det sosiale livet faktisk vil spille seg ut på disse flatene.

Forskningsartiklene vi har presentert har imidlertid et bredere perspektiv. De bidrar for det første til å identifisere fysiske betingelser for å skape sosialt liv som igjen er en viktig betingelse for folks følelse av trivsel og livskvalitet der de bor og opererer. For det andre er de opptatt av hvordan plan- og stedsutviklingsprosesser kan utformes slik at de er bedre i stand til å ivareta sosial rettferdighet enn de er i dag. Til sammen bidrar artiklene til å brette ut og øke innsikten i de unike koblingene mellom lokalsamfunnet i alle dets bestanddeler og eksistensen av sosial bærekraft.

Datasettet inneholder flere artikler som identifiserer hvilke trekk ved nabolaget som gir grobunn for sosial bærekraft. Et interessant spørsmål er hvilke kvaliteter fortettingen bidrar med i seg selv som folk verdsetter. Svaret artiklene gir er overordnet at folk som bor i nabolag som kan karakteriseres som kompakte er mer tilfreds med nærmiljøet sitt enn de som bor i spredte nabolag. Årsaken er at kompakte byområder gir tilgjengelighet til tjenester samt kommersielle og kulturelle tilbud som folk verdsetter – de gjør at hverdagslivet flyter enklere. Imidlertid kan kvaliteten til fortetningsområder variere. Et annet interessant spørsmål er derfor hvilke kvaliteter det er viktig at en integrerer i fortettingen for at folk skal trives i disse områdene. Med andre ord, hvilke elementer kompenserer for de potensielt utfordrende sidene ved fortetting som en har funnet i både amerikanske og britiske byer? Om en sammenligner funnene gjort i Oslo- og Helsinkiområdet med funn fra internasjonale byer er det tydelig at de førstnevnte byområdene har lyktes bedre med å skape nabolag som gir tilgang til gode og tilgjengelige tjenester og fasiliteter,

tilgjengelige parker og friluftsområder og fellesområder som oppleves trygge og som er mindre utsatt for støy, trafikk og forsøpling. Imidlertid er opplevd trygghet sterkere i spredte nabolag enn i kompakte. Til tross for dette konkluderer forskerne med at det er mulig å skape kompakte nabolag som er både miljømessig og sosialt bærekraftige.

Med utgangspunkt i definisjonen av sosial bærekraft som vi hviler oss på her, kan en spørre seg om studiene av betingelser for sosial bærekraft i kompakte nabolag i (for) liten grad adresserer sosial rettferdighet. Faktorene Oslo- og Helsinkiområdet har lyktes godt med å tilføre i sine nabolag gir folk en tilgang til goder som verdsettes. Imidlertid er kun folk som allerede bor i disse nabolagene inkludert i studiene. Det betyr at eventuelle forskjeller i folks mulighet til å tilegne seg disse godene ikke fanges opp i analysene. Vi vet at kompakte nabolag er eksklusive, boligprisene er høye. Ved å inkludere pris som et objektivt mål på karakteren til nabolaget kunne slike eksklusjonsmekanismer kommet tydeligere fram. For nabolagets karakter varierer, også i Norge, og de påvirker både hvor godt det er å vokse opp der og hvilke livsmuligheter det gir.

En del av litteraturstudien ser nærmere på forskning som analyserer planleggings- og stedsutviklingsprosessers ivaretagelse av sosial bærekraft. De finner at sosial rettferdighet er vanskelig å ivareta. Noen få studier starter med denne konklusjonen som et utgangspunkt og setter seg fore å finne ut hva som fungerer og eventuelt hvordan byutviklingen kan legges opp for å kompensere for eventuelle mangler. Et funn på tvers av flere av disse bidragene er at hvordan du innretter plan- eller stedsutviklingsprosessen fra start legger viktige premisser for hvordan stedet fungerer på sikt. Dersom du er oppmerksom på, og tar hensyn til, sosial bærekraft tidlig i prosjektet legger det føringer for hvordan utviklingen forløper videre. Følgende faktorer identifiseres som viktige:

- Å integrere sosial rettferdighet inn som en del av prosjektets (eller planens) visjon slik at denne verdien ligger inne allerede fra begynnelsen.
- Å ha en nedenfra-og-opp-tilnærming der lokale aktører av ulikt slag gis rom til å forme prosessen fra start – det tilfører et større tilfang av ideer og løsninger og et sterkere eierskap til lokalsamfunnet og de aktivitetene som arrangeres.
- Å sikre at aktørbredden i samskapingsprosessene holder seg over tid
- Å skape en tydelig link mellom sosial rettferdighet og tilføring av kvaliteter til lokalsamfunnet, som grønne områder, tjenester eller lignende og på den måten vise at sosialt rettferdige løsninger «lønner seg»
- Å regulere inn varige ordninger for rimelige boliger som sikrer at folk med ulik sosioøkonomisk status har mulighet til å etablere seg i området – enten i styringssystemet eller ved å gi en veldedig organisasjon en rolle og en plass rundt bordet når beslutninger tas
- Å legge inn «tålmodig kapital» i prosjektet, dvs. kapital som ikke forventer kortsiktig gevinst og som ønsker å støtte opp om andre målsettinger som ikke måles i penger.

Å få dette til er ikke lett, det finnes få standardløsninger. I tillegg kommer at bærekraftig stedsutvikling er preget av motsetninger og dilemmaer. Noen av artiklene i datasettet går inn i slike spenninger. Et funn er at dersom målet er at bærekraftvisjonen skal omfavnes også av de som ikke i utgangspunktet er vunnet for en bærekraftig agenda, og stimulere til nye praksiser og ideer, har visjonens grad av åpenhet betydning. En må tørre å ta inn praksiser som i utgangspunktet ikke har merkelappen «bærekraftig» på seg. Hvor grensen går for hva som er akseptabelt uten å miste progressiviteten til agendaen er vanskelig å anslå. Noen av artiklene er opptatt av at en slik inkluderende holdning handler vel så mye om anerkjennelse av et mangfold av identiteter der ingen stemples som «feil». Samtidig er det å ha et bevisst forhold til implikasjonene av de valgene man gjør, og på hvilket grunnlag man gjør dem, viktig. Ikke minst innebærer de innebygde spenningene og motsetningene i bærekraftagendaen generelt, men også innenfor rammen av sosial bærekraft spesielt, at valg av utviklingsretning og –verdier er et politisk spørsmål. Prioriteringene må bygge på et politisk fundert og informert veivalg.

8.2 Identifisering av kunnskapshull

Noe av motivasjonen bak utviklingen av SOSLOKAL som prosjekt var en opplevelse, både i praksisfeltet og forskningsverdenen, at det er behov for mer kunnskap om hva dette idealet innebærer i praksis, når konkrete steder skal utvikles. Litteraturstudien bekrefter denne forforståelsen, men bidrar også med nyanser.

Oppsummeringen viser at når det gjelder den konseptuelle siden av sosial bærekraft, der sentrale dimensjoner og definisjoner analyseres, er bidragene mange. Her er landskapet også betydelig større om man inkluderer arbeider som ikke relaterer seg til en lokalsamfunnskontekst slik vi har gjort her. Flere bidrag gjør også kontekstuelle analyser av lokal sosial bærekraft. Særlig så vi at nabolagsnivået anses som en interessant skala for å gjøre slike studier, og at sammenhengen mellom fortetting og sosial bærekraft har fått oppmerksomhet også i nordiske studier. Denne kunnskapen er relevant for SOSLOKAL og gir verdifull innsikt i viktige betingelser for sosialt bærekraftig fortetting. Videre kompletteres denne forskningen av artikler som gjør nærstudier av faktiske plan- og stedsutviklingsprosesser som gir innspill til faktorer som er viktige dersom sosial bærekraft skal løftes opp på agendaen. Et knippe artikler viser også hvordan sosial bærekraft har innbygde motsetninger og konflikter både konseptuelt og i praksis.

Litteraturstudien har dermed bidratt til å belyse spørsmålene 1-3 og 6. Ikke dermed sagt at det ikke er behov for mer kunnskap på disse områdene. Vi sitter igjen med ubesvarte spørsmål også her. Men bidragene er relevante og løfter fram kunnskap om viktige betingelser for sosialt bærekraftig lokalsamfunnsutvikling.

Der det virkelig er huller i litteraturen er de midterste spørsmålene 4 og 5:

- Hva er sentrale oppvekstarenaer og hvilke faktorer fremmer og hemmer sosial bærekraft på disse?
- Hva er viktige elementer i det styrkebaserte perspektivet/samskaping både internt i kommuneorganisasjonen og i stedsutviklingen?

En artikkel tematiserer det styrkebaserte perspektivet, men innholdet var lite relevant for vårt formål. Heller ikke samskaping tematiseres i særlig grad. Begrepet er minimalt tilstede i litteraturen, om enn i det hele tatt. Likeledes er det lite fokus på de styringsmessige implikasjonene av å fremme lokal sosial bærekraft. Datasettet dekker ikke eksplisitt på hvilken måte og i hvilken grad administrative funksjoner og institusjonell kapasitet samt den politiske utformingen av strategier, avveininger og beslutninger har en rolle å spille for utvikling av lokal sosial bærekraft. Imidlertid inkluderer datasettet et forskningsarbeid som eksplisitt tar opp nabolagseffekter for barns sosiale bærekraft. Der kommer det nyttige momenter opp, men det dykkes ikke ned i konkrete oppvekstarenaer og deres virkning på sosial bærekraft.

I vurderingen av disse funnene er det viktig å ha i mente at de ikke sier noe om hvorvidt temaer er behandlet i forskningslitteraturen generelt. Vår litteraturstudie avdekker kun studier hvor ulike sider ved sosial bærekraft er analysert i relasjon til en lokal kontekst. På bakgrunn av våre funn kan vi dermed konkludere med at forskningen på oppvekstarenaer, det styrkebaserte perspektivet og de institusjonelle og styringsmessige implikasjonene av sosial bærekraft i liten grad settes i et stedlig perspektiv. De neste stegene i SOSLOKAL – uttestingen av stedskompasset, gjennomføring av bylab og politisk eksperiment – vil fylle et behov ikke bare i praksis, men også et kunnskapshull i forskningen.

Litteratur

- Ala-Mantila, S., Heinonen, J., Junnila, S., & Saarsalmi, P. (2018). Spatial nature of urban well-being. *Regional Studies*, 52(7), 959–973.
- Andersen, B. & Skrede, J. 2017. 'Planning for a sustainable Oslo: the challenge of turning urban theory into practice', *Local Environment*, 22:5, 581-594, DOI:10.1080/13549839.2016.1236783
- Arundel, R. & Ronald, R. 2017. 'The role of urban form in sustainability of community: The case of Amsterdam', *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, 44(1) 33–53, DOI: 10.1177/0265813515608640
- Brattbakk, I. & Andersen, B. 2017. 'Oppvekststedets betydning for barn og unge: Nabolaget som ressurs og utfordring' AFI-rapport 02/2017, Oslo: OsloMet.
- Dacombe, R. 2018. 'Systematic Reviews in Political Science: What Can the Approach Contribute to Political Research?', *Political Studies Review*, 16(2) 148–157
- Dassen, T., Kunseler, E. & van Kessenich, L. 2017. 'The Sustainable City: An Analytical–Deliberative Approach to Assess Policy in the Context of Sustainable Urban Development', *Sustainable Development, Sust. Dev.* 21, 193–205, DOI: 10.1002/sd.1550.
- Debrunner, G., Hengstermann, A. & Gerber, J-D. 2020. 'The business of densification: distribution of power, wealth and inequality in Swiss policy-making', *Town Planning Review*, 91 (3), 259–281, <https://doi.org/10.3828/tpr.2020.15>
- Dempsey, N., Bramley, G, Power, S. & Brown, C. 2011. 'The Social Dimension of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability', *Sustainable Development, Sust. Dev.* 19, 289–300
- Dempsey, N., Brown, C. & Bramley, G. 2012. 'The key to sustainable urban development in UK cities? The influence of density on social sustainability', *Progress in Planning* 77 (2012) 89–141, doi:10.1016/j.progress.2012.01.001
- Franklin, A. & Dunkley, R. 2017. 'Becoming a (green) identity entrepreneur: Learning to negotiate situated identities to nurture community environmental practice', *Environment and Planning A*, 49(7) 1500–1516, DOI: 10.1177/0308518X17699610.
- Hofstad, H. (2012). 'Compact city development: High ideals and emerging practices', *European Journal of Spatial Development* 1(1): 1-23.
- Hofstad, H. & Bergsli, H. (2017): *Folkehelse og sosial bærekraft, en sammenlikning og diskusjon av begrepsinnhold, målsettinger og praktiske tilnærminger*, NIBR-rapport 2017:15, Oslo: Norwegian institute for urban and regional research NIBR, OsloMet.
- Hofstad, H. (2018): «Folkehelse – proaktivt grep i PBL 2018, hva er status ti år etter?», kapittel 13 i Hanssen, G.S og Aarsæther, N. (red), *Plan- og bygningsloven – en lov for vår tid?* Oslo: Universitetsforlaget
- Johansson, M. 2015. 'Conflicts and meaning-making in sustainable urban development', *Social Transformations in Scandinavian Cities: Nordic Perspectives on Urban Marginalization and Social Sustainability*. E. Righard, M. Johansson and T. Salonen, Lund: Nordic Academic Press; distributed by Independent Publishers Group: 233-249.
- Kohon, J. 2018. 'Social inclusion in the sustainable neighborhood? Idealism of urban social sustainability theory complicated by realities of community planning practice', *City, Culture and Society*, 15, 14–22, <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2018.08.005>.

- Kyttä, M., Broberg, A., Haybatollahi, M., & Schmidt-Thomé, K. (2016). Urban happiness: Context-sensitive study of the social sustainability of urban settings. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 43(1), 34–57.
- Medved, P. 2017. 'Leading sustainable neighbourhoods in Europe: Exploring the key principles and processes', *Urbani Izziv*, 28:1, 107-121.
- Medved, P. 2018. "Exploring the 'Just City Principles' within Two European Sustainable Neighbourhoods". *Journal of Urban Design*, 23(3), 414-431. doi: <https://doi.org/10.1080/13574809.2017.1369870>.
- Medved, P., Kim, J.I., Ursic, M. 2020. 'The urban social sustainability paradigm in Northeast Asia and Europe', *International review for spatial planning and sustainable development*, 8:4, 16-37.
- Mouratidis, K. 2018a. Built environment and social well-being: How does urban form affect social life and personal relationships? *Cities*, 74, 7-20.
- Mouratidis, K. 2018b. Rethinking how built environments influence subjective well-being: a new conceptual framework. *Journal of Urbanism*, 11(1), 24-40.
- Mouratidis, K. 2019. 'Compact city, urban sprawl, and subjective well-being', *Cities*, 92, 261-272, <https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.04.013>.
- Oakley, S. 2014. 'A Lefebvrian Analysis of Redeveloping Derelict Urban Docklands for High-Density Consumption Living, Australia', *Housing Studies*, 29:2, 235-250, DOI:10.1080/02673037.2014.851175.
- Shirazi, R. & Keivani, R. 2019. 'The triad of social sustainability: Defining and measuring social sustainability of urban neighbourhoods', *Urban Research & Practice*, 12:4, 448-471, DOI: 10.1080/17535069.2018.1469039.
- Shirazi, R. & Keivani, R., Brownhill, S. & Watson, G.B. 2020. 'Promoting social sustainability of urban neighbourhoods', *INTERNATIONAL JOURNAL OF URBAN AND REGIONAL RESEARCH*, DOI:10.1111/1468-2427.12946.
- Opp, S. M. 2017. 'The forgotten pillar: a definition for the measurement of social sustainability in American cities', *Local Environment*, 22(3), 286-305. doi:10.1080/13549839.2016.1195800
- Pareja-Eastaway, M. 2012. 'Social sustainability', *International Encyclopedia of Housing and Home* (pp. 502-505).
- Petticrew M and Roberts H. 2006. *Systematic Reviews in the Social Sciences: A Practical Guide*. Oxford: Blackwell.
- Trudeau, D. 2018. 'Integrating social equity in sustainable development practice: Institutional commitments and patient capital', *Sustainable Cities and Society* 41: 601-610.
- Vallance, S., Perkins, H. C., & Dixon, J. E. 2011. 'What is social sustainability? A clarification of concepts', *Geoforum*, 42(3), 342-348. doi:10.1016/j.geoforum.2011.01.002